

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ETNOLOGIE

Markéta Školová

UIG - LOKÁLNÍ KOMUNITA

Obor:	Maďarština-Etnologie
Forma studia:	prezenční
Akademický rok:	2006/ 07
Vedoucí diplomové práce:	Prof. PhDr. L. Šatava, CSc.
Oponent diplomové práce:	
Datum obhájení:	
Výsledek obhajoby:	

P R O H L A Š U J I ,

že tuto předloženou diplomovou práci jsem vypracovala zcela samostatně a
cituji v ní veškeré prameny, které jsem použila.

V Líních, dne 26.7.2007

Podpis:

OBSAH

ÚVOD	2
1. LITERATURA A PRAMENY	5
2. UIG – GEOGRAFICKÁ POLOHA	10
3. SKOTSKÁ GAELŠTINA – JAZYKOVÝ A HISTORICKÝ EXKURZ	12
4. UIG V HISTORICKÉM KONTEXTU	23
5. KOMUNITA V UIGU	36
6. UIG A <i>LANGUAGE REVIVAL</i>	59
ZÁVĚR.....	67
RESUMÉ.....	69
PŘÍLOHY.....	71
BIBLIOGRAFIE	82

Úvod

Tato diplomová práce vzniká jako pokračování a podrobnější rozpracování mé postupové práce týkající se stejného tématu – lokální komunity v Uigu na ostrově Leòdhais (Isle of Lewis), největším ze souostroví Vnějších Hebrid.

Do Uigu se pravidelně vracím každé léto. Místní malá komunita mi učarovala a vzbudila ve mně hlubší zájem o studium lokálnosti, problematiky menšinových jazyků a postojů majoritní společnosti vůči minoritním skupinám. V této práci se zaměřuji na výše uvedená témata. Považuji za důležité Uig popsat co nejkompexněji, ovšem s přihlédnutím k reálným možnostem.

Uvědomuji si, že v této práci nemohu detailně vykreslit místní komunitu ve všech jejích podobách. Ucelenější pohled mi poskytuje pětiletá zkušenost z letních pobytů. Další informace čerpám z výzkumů, které v oblasti probíhaly a probíhají, ze statistik a od místních informátorů. Ovšem nárokuji si subjektivní stanovisko a pohled na místní situaci. Subjektivitou myslím subjektivitu v rámci objektivních možností. Pokud by ve stejném časovém období vznikala práce s podobným cílem, jistě by se od mé odlišovala. Osobní stanoviska autora v oblastech jako je jazyková podpora, ekonomická pomoc nebo menšinová politika do značné míry ovlivňují charakter výsledné práce. Autor skeptický vůči možnostem jazykové obrody - *language revival* - napíše práci jiné povahy než optimista či ekologicky a silně protikoloniálně uvažující jedinec.

Diplomová práce je rozdělena do několika kapitol. Zde je jejich stručný nástin:

Literatura a prameny. V této části podrobně představuji prameny a použitou literaturu. Zamýšlím se nad jejich dostupností v českém prostředí a kriticky je hodnotím. Z velké části se jedná o anglosaskou produkci. Nesmím také opomenout jeden z nejdůležitějších zdrojů – informátory.

Skotská gaelština – jazykový a historický exkurs. Tato kapitola přibližuje obecně skotskou gaeleštinu a její postavení v anglosaském prostředí. Ve vztahu k ní rozebírám proces *language revivalu*, *language survivalu* a další problémy spojené s touto tematikou.

Uig – geografická poloha. Z názvu kapitoly je jasné, že je věnována pozornost geografické poloze Uigu a přesnému vymezení oblasti chápané

pod názvem Uig.

Uig v historickém kontextu. Lze jen těžko hovořit o samostatných dějinách Uigu. Po připojení Skotska k Velké Británii bylo historické dění této oblasti úzce spojeno s rozhodnutími, která padala v Londýně. Světové dějiny mnohdy radikálně ovlivňovaly chod této západní výspy. Uig je historicky, ale také archeologicky významnou oblastí Velké Británie.

Lokální komunita. Popisuji Uig jako lokální komunitu vedoucí pestrý kulturní život. Shrnuji klady a zápory života v této oblasti z hlediska rodinného života. Rozebírám strukturu obyvatel, tradiční způsoby obživy a vliv moderních výtvarných evropské civilizace - výpočetní techniky či snadnějšího transportu. Nelze vynechat ani změny v přístupu majoritní společnosti vůči minoritě.

Uig a *language revival*. Vztah místních obyvatel k vlastnímu jazyku a revitalizačním snahám je v mnohém překvapivý, ale zároveň potvrzuje přežívající stereotypy ve společnosti. Nejkřiklavějším případem je podceňování konkurenceschopnosti gaelštiny a obava z neekonomičnosti vlastního jazyka.

V Závěru shrnuji poznatky nasbírané během pobytů v Uigu. Rekapituluji výsledky, kterých jsem se dobrala a vytyčuji nejpodstatnější problémy, které z mého pohledu dnešní Uig tíží.

Diplomová práce je dále doplněna anglicky psaným resumé, přílohami a seznamem s použitou literaturou, prameny a odkazy.

Pokud není uvedeno jinak, veškeré použité překlady jsem provedla sama. Jsem také autorem fotografických dokumentů, pokud neuvádím jinak. Termíny, které jsou i v české literatuře běžně používány v anglické formě, nepřekládám. U méně běžných termínů píši český překlad do závorek.

V textu uvádím skotskou gaelštinu dále jen jako gaelštinu. Irskou gaelštinu uvádím vždy celým jménem, abych zamezila záměně.

Způsob výzkumu je založen na zúčastněném pozorování. Do společnosti jsem se zapojila v rámci různých aktivit. Pravidelně jsem navštěvovala komunitní centrum. Navázala jsem dobré vztahy s koordinátorkou *Uig Development Centre*. Pravidelně jsem se stýkala s místními obyvateli. Snaha co nejvíce poznat místní kulturu a dějiny mi v mnohých domácnostech otevřela dveře.

Součástí této diplomové práce jsou přílohy. Některé grafy a obrázky obsahuje text samotný. Považuji za důležité, aby se vyskytovaly v textu, protože jej v daném okamžiku doplňují. Bylo by zbytečně zdlouhavé, aby čtenář listoval

až na konec práce.

1. Literatura a prameny

Tištěné zdroje. Kvantita literatury věnující se jazykové problematice z hlediska *language revivalu* je až překvapující. Jedná se o anglicky psanou literaturu. Česká produkce je naopak velmi chudá. Stejně můžeme hodnotit elektronické zdroje. K teoretickému vymezení problematiky ohrožených jazyků, mezi které gaelština nesporně patří, jsem se nejvíce opírala o D. Crystala, autora knihy *Language Death*. Crystal hodnotí životaschopnost ohrožených jazyků jako alarmující. Mnohé z nich jsou na pokraji vyhynutí. Crystala můžeme řadit k autorům užívajícím dramatický slovník. Uvedu termíny jako *language death* (jazyková smrt) či *dying languages* (umírající jazyky). Tímto slovníkem podtrhuje vážnost situace a poukazuje na neúměrně se zrychlující tempo zániku některých ohrožených jazyků. Tuto knihu považuji za jeden z nejkvalitnějších zdrojů. V českých podmínkách je dostupná v Multikulturním centru v Praze. V témže centru je k dispozici kniha S. Maye *Language and Minority Rights: Ethnicity, Nationalism and the Politics of Language*. May souhrnně rozpracovává práva menšinových jazyků a menšin jako takových. Tento teoretický text je bohatě prokládán příklady z praxe.

Za nejzdařilejší dílo považuji *Vanishing Voices* autorů D. Nettle a S. Romaine. Autorům se povedlo vynikajícím způsobem zmapovat na praktických příkladech současné problémy, se kterými se potýkají jazykové menšiny. Autoři nezvolili natolik dramatický jazyk jako D. Crystal, přesto podávají reálný a ucelený pohled na faktory zapříčiňující ústup a zánik některých jazyků.

Z česky psané literatury mohu uvést jen knihu L. Šatavy *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Ačkoli se jedná o útlou publikaci, autor shrnuje teoretické poznatky s možnostmi jejich uvedení v praxi. Na českém trhu je v této vědecké oblasti pionýrem.

Mnoho zajímavých podnětů týkajících se vztahu jazyka a jeho mluvčích nastiňuje francouzský lingvista C. Hagège v knize *Člověk a řeč*. Kniha je věnována především jazykovým problémům. Autor považuje jazyk za kulturní, nikoli biologický výdobytek.

S právy menšinových jazyků úzce souvisí nacionalismus. Z autorů věnujících se problematice nacionalismu vycházím hlavně z knihy *Národy*

a nacionalismus A. Gellnera a *Pohledy na národ a nacionalismus* M. Hrocha. Mnoho zajímavých podnětů poskytuje také kniha editována P. Hamiltonem *The Symbolic Construction of Community*. Hamilton vypichuje faktory ovlivňující symbolické utváření společnosti a komunitního chápání. Rozvádí teoreticky symboly formující komunitu a faktory upevňující a rozklížující komunitní citění.

Českojazyčná literatura, vyjma turistických průvodců, Hebridy a ostrov Leòdhais pomíjí. Na internetu lze pouze najít několik málo zdařilých cestopisů z kratších turistických výletů na Leòdhais. Gaelština bývá zmiňována v lingvistických, sociologických a antropologických sbornících mnohem častěji. Přesto čerpám nejvíce z literatury anglosaské, kde je gaelština studována dlouhodobě a také počet pramenů je bohatý. Pokud si v internetovém obchodě Amazon.com zadáte do vyhledávače *Scottish gaelic*, objeví se seznam čítající desítky sborníků a publikací. Mnohé jen dokola opakují mnohokrát napsané – poukazují na vážnost ohrožení gaelštiny a nutnost s touto situací něco podniknout. Stále dokola je citováno několik autorů v pracích stejného charakteru. Mezi takto notoricky citované autory můžeme zařadit K. MacKinnona. Autor se věnuje analýzám výsledků pravidelných skotských sčítání s ohledem na gaelskou problematiku. V akademickém světě je považován za jednoho z největších odborníků a těší se všeobecnému respektu. Jeho analýzy jsou kvalitně zpracovány. MacKinnon přispěl také do publikace *Revitalising Gaelic in Scotland* editované W. McLeodem. Tato anglicko-gaelsky psaná publikace svou formou dokazuje, že v literatuře věnované gaelštině došlo k posunu. Dvojjazyčná vydání začínají být žádanější a populárnější. Tento sborník s aktuálním obsahem vyšel v roce 2006. Autoři se ve studiích věnují mediím v gaelštině a postoji samotných mluvčích vůči vlastnímu jazyku, ekonomickým problémům a politické podpoře gaelštiny.

V poslední době se gaelským médiím věnuje mnoho autorů. *A Waxing Moon, The Modern Gaelic Revival* R. Hutchinsona mapuje začátek založení gaelského rádia, televize a také vysoké školy na ostrově Skye. Tato jako jediná užívá gaelštinu jako vyučovací jazyk. Kniha je plná zajímavých postřehů, které autor propojuje subjektivními vzpomínkami. Právě proto tuto publikaci považuji za zajímavý zdroj. Mohly by být vzneseny námitky vůči formě vyprávění – nicméně autor je novinář a knihou chce oslovit širší veřejnost.

Dějiny Uigu neexistují, ale dějiny Leòdhaisu ano – *Lewis, A History of the*

Island D. Macdonalda. Nejedná se o nikterak zdařilou práci. Autor se pokouší o ucelený pohled, ale často jde jen o suchý výčet historických dat. To se týká hlavně období raných dějin Leòdhaisu, ke kterým existují pouze omezené zdroje. Stejný autor uspořádal soubor leòdhaiských příběhů a tradic – *Tales and Traditions of the Lews*. Ve skutečnosti se jedná o soubor historických zajímavostí. Tato směs obsahuje mnoho užitečných odkazů.

Česky psané *Dějiny Británie* a *Dějiny Skotska* nepovažuji za příliš kvalitně zpracované. Zejména *Dějiny Británie* nesledují dějiny Británie kontextuálně. Přesto jsou jedním z mála pramenů dostupných v českých knihovnách. Kde mnoho současné, ale již klasické akademické anglosasky psané literatury chybí – z finančních důvodů.

Za velmi zdařilou považuji *A Handbook of the Scottish Gaelic World* M. Newtona. Díky ucelené koncepci je v knize zastoupen pohled antropologický, folklorní a historicko-politický. V rámci moderních trendů i tato kniha obsahuje gaelsky psanou předmluvu. Zájemcům o tradiční způsob života na skotské Vysočině doporučuji *Highland Folk Ways* od I. F. Grant. Publikací zaměřených na tradiční způsob života je na trhu mnoho. Je obtížné se v nich orientovat, jejich kvalita je variabilní.

V rámci tištěných zdrojů musím zmínit *Uig 2000, Portrait of an Island Community*, vydaný za podpory uigského komunitního centra. V této publikaci najdeme galerii téměř všech obyvatel Uigu a stručné dějiny oblasti. Ochota místních spolupracovat na tomto projektu je obdivuhodná.

V Uigu vychází lokální měsíčník *Uig News*. Noviny plní hned několik funkcí: slouží jako živá kronika a hlasatel, kde můžete například upozornit na některé lokální problémy. O životě komunity mají tyto noviny, vedle informátorů a osobní zkušenosti, nejsilnější výpovědní hodnotu. Gaelština se v nich objevuje sporadicky.

Mezi důležité zdroje patří výroční zprávy jednotlivých organizací jako *Comhairle nan Eilean Siar* - správní jednotka Vnějších Hebrid sídlící ve Steòrnabhagh. Každoročně vydává výroční zprávy, které jsou od roku 2000 dostupné na internetových stránkách v angličtině i v gaelštině.

Internetové zdroje. V srpnu roku 2006 byly oficiálně spuštěny první uigské webové stránky. Stránky spravuje *Uig Community Council* (Uigská

komunitní rada). Fungují jako kulturní „webová vývěska“. Zároveň poskytují informace turistům. Stránka je zajímavě zpracována, ale nekonkuruje *Uig News*. Stránky lze otevřít na adrese: <http://www.uigandbernera.com>.

Dostupné informace týkající se finanční a administrativní správy Uigu, který spadá pod *Comhairle nan Eilean Siar* naleznete na <http://www.cne-siar.gov.uk>. Stránky jsou bohužel zpracovány poněkud chaoticky a orientace na nich není nejjednodušší.

The General Register Office for Scotland (GROS) – <http://www.scrol.gov.uk> - na těchto stránkách jsou oficiálně prezentovány výsledky sčítání *Census 2001*. Vše je doplněno mnoha grafy a tabulkami. *Seitbheis nan Meadhanan Gàidhlig (Gaelic Media Report)* – jsou oficiální stránky prezentující gaelské televizní vysílání. Jsou zde k dispozici výroční zprávy, ale také programová skladba gaelsky vysílaných pořadů a programové schéma s výhledem do dalších let. Adresa této webové stránky je <http://www.gms.org.uk>.

*Commun na Gàidhlig*¹ (<http://www.cnag.org.uk>) je agentura podporující *gaelic language revival*. Tyto stránky mají nejbohatší seznam odkazů na ostatní webové stránky spojené s gaelštinou. Ty jsou ovšem různého charakteru a kvality. Najdete mezi nimi odkazy na všechny významné instituce a spolky spojené s gaelštinou. Podobně fungují stránky vysoké školy na ostrově Skye – <http://www.smo.uhi.ac.uk> – *Sabhal Mór Ostaig*.

Stránky vytvořené v rámci EU na podporu menšinových jazyků lze najít na adrese: <http://www.mercator-education.org>. Ty poskytují jen základní informace o většině evropských menšinových jazyků. Zajímavým projektem je *Ethnologue* – <http://www.ethnologue.com>. Pravidelně aktualizované stránky jsou věnované ohroženým jazykům celého světa. Další zajímavé odkazy uvádím v bibliografii.

Informátoři. Práce s informátory byla velmi příjemná. Každý z informátorů mi ochotně poskytoval informace a vždy trpělivě zodpovídal četné otázky. Vzhledem k tomu, že má práce stojí na zúčastněném pozorování, nabyla jsem mnoho informací zapojením do uigské komunity.

Informátoři zastupují všechny věkové skupiny, obě pohlaví, různé sociální

¹ Dále uváděno jen jako CnaG.

třídy a také starousedlíky a přistěhovalce. Mezi nejdůležitější informátory patří manželé Kenneth (Kenny) Angus MacKay (*1949) a Peggy Marion MacKay (*1944). Oba jsou rodilými gaelskými mluvčími. Kenny se v Uigu narodil, Peggy se přivdala. Kenny je aktivním členem *Church of Scotland*. Nevynechá žádnou mši v gaelštině. V kostele předzpívává tradičním způsobem žalmy. Kenny v rybářské sezoně slouží u pobřežní stráže. Pravidelně jednou až dvakrát denně vyjíždí na moře. V daném úseku kontroluje, zda ve vodách nejsou nelegální rybářské sítě. Zároveň Kenny a Peggy pracují jako správci *Uig Lodge*. Kenny je respektovaným členem uigské komunity.

Gillien Dykes (*1977) se na Leòdhais přistěhovala v roce 1999. V posledních pěti letech pracuje jako koordinátorka *Uig Development Centre*. Gillien mi poskytla mnoho cenných informací o praktickém chodu komunitního centra. Se svým partnerem si v Uigu postavili dům. Zajímavé byly její postřehy o rozdílech mezi starousedlíky a novousedlíky. Gillien gaelsky nehovoří, přestože zpočátku absolvovala několik jazykových kurzů.

Derick Morrison (*1980) je rodilý mluvčí. Pracuje jako *ghillie* (tj. jako profesionální rybář, který vede ostatní rybáře, zaučuje je v rybářské technice). Derick žije trvale v Uigu.

Eric John MacDonald (*1965) je spisovatel a šéfkuchař. Pracuje sezónně pro *Uig Lodge*. Ale intenzivně se věnuje psaní divadelních her, které jsou populární po celém ostrově. Některé z jeho her odvysílala BBC. Jeho anglicky psané hry jsou v repertoáru leòdhaiských ochotníků. Eric je pasivním gaelským mluvčím. Nedokončil studium archeologie.

Iain Macleod (*1955) pracuje pro *Comhairle nan Eilean Siar* jako úředník, má vysokoškolské vzdělání. Je ženatý a má jednu dceru. Okrajově v každodenní komunikaci používají gaelštinu. Dnes žije s rodinou ve Steòrnabhagh.

Na západní straně ostrova se rozprostírají jedny z nejkrásnějších písčinych pláží v Británii. Teplota moře se v zimních měsících pohybuje kolem 7°C. V srpnu, nejteplejším měsíci, dosahuje až 14°C. Podnebí je ovlivněno Atlantským oceánem. Mírné zimy jsou vyváženy chladným létem. Ale i v Uigu jsou klimatické změny znát. Během jednoho z nejteplejších dnů, které jsem na ostrově zažila, vystoupala teplota k 27°C. Ačkoli někdy může zdání klamat, dešťových srážek není zase tolik. Ostrov je denně vystaven silnému západnímu větru. Během tisíciletého působení mořských vln, tání ledovců a eroze vzniklo na ostrově mnoho jezer *loch* a zátok s přírodními přístavy.

Ostrov je rájem biologů a geologů. Na pastvinách a rašeliništích hnízdí vzácné druhy ptáků a roste flóra charakteristická pouze pro tuto oblast. Zdejší přírodou je uchváčena také laická veřejnost. Turisté z výletních lodí křižujících v létě ostrovní vody obdivují velryby, delfíny a tuleně. Na ostrově bylo vyhlášeno několik přírodních rezervací.

Uig se nachází v západní oblasti ostrova. Z celkového počtu 26 502 obyvatel Vnějších Hebrid jich žije v Uigu 652.²

Během zimy se musejí místní vypořádat s krátkými a šedivými dny. Sněhové srážky vystřídaly v posledních letech deště. Tradičně je toto období vyplněno setkáváním s přáteli a rodinou. Steòrnabhagh je obchodním, vzdělávacím a kulturním centrem. Žije zde spolu s přilehlými oblastmi osm tisíc obyvatel.

² Data uveřejněná na základě sčítání 2001 ([http:// www.scrol.gov.uk](http://www.scrol.gov.uk)).

3. Skotská gaelština – jazykový a historický exkurz

Před třemi lety jsem popsala v jednom z dopisů domů tuto pro mě tehdy nevýznamnou událost:

„Byli jsme s Camillou a jejím manželem [oba Londýňané, *pozn. autora*] u řeky na uigské pláži. Bylo docela teplo, asi devatenáct stupňů. Děti se koupaly a my jsme stáli na břehu. Z můstku do řeky skákala asi šestičlenná skupinka místních chlapců kolem šestnácti let. Mluvili spolu gaelsky. Najednou se ke mně otočí Camillin manžel a s naprosto vážnou tváří se mě ptá, jestli je to skupinka Dánů nebo Švédů. Jeho dotaz mě trochu překvapil, protože na ostrovy jezdí každé druhé léto již deset let. Oba manželé se divili, když se dozvěděli, že ta skupinka „cizinců“ je parta místních dětí.“

Ve Velké Británii není gaelština vnímána tak intenzivně jako velština nebo irská gaelština. Dovolím si užít tento příměr: gaelština je ve srovnání s velštinou Popelkou v oblasti jazykových práv, respektive po dlouhou dobu byla.

V rámci diskuzí obhajujících práva jazyků bývá často jedním z důležitých argumentů, na které je poukazováno, historická tradice toho či onoho jazyka. Ačkoli historičnost jazyka nepovažuji za klíčový argument, který by měl upřednostňovat určitý jazyk před ostatními, gaelština patří mezi jazyky s bohatou historickou tradicí.

Pro mnohé je gaelština živou vzpomínkou na období rozmachu keltských kmenů v Evropě. U nás vlna „keltománie“ doznívá. Svědčí o tom všemožná odborná i laická literatura „o všem keltském“. Pozůstatky české „keltománie“ nacházíme na regálech knihkupectví jako jsou Levné knihy. Můžete si opatřit vedle keltského horoskopu například zaručeně pravou keltskou kuchařku.

Na Hebridách vás zachvátí jiný druh „keltománie“ – setkáte se s jazykem archaickým a přesto živým, svádícím několik staletí zápas o uplatnění a přežití. Patová situace nastala v polovině dvacátého století. Lingvisté, antropologové

i laická veřejnost se shodovala v tom, že gaelštinu čeká stejný osud jako bretonštinu či kornštinu.

Gaelština pronikla na území dnešního Skotska s irskými misionáři a imigranty v pátém století. Patří mezi keltské jazyky gaelské (goidelské) skupiny stejně jako írština a manština (Přílohy, Obr. č. 2: 75). Spolu s druhou skupinou keltských jazyků, tzv. britanskými jazyky, jsou řazeny mezi jazyky ostrovní keltštiny.³ Gaelština se dnes rozděluje na irskou a skotskou. Až do sedmnáctého století se oba jazyky shodovaly v písemném projevu. V mluvené formě se obě větve jednoho jazyka začaly oddělovat již v desátém století.

Správní jednotky kolonisté ze severovýchodního Irska z hrabství Antrim postupně přesunuli do Argyll při západním pobřeží dnešního Skotska. Postupně ovládli území na sever a jih (Přílohy, Mapa č. 3: 76). V té době se střetli s Pikty.⁴ Ti keltské expanzi podleli a v devátém století společně s Gaely čelili vikingským nájezdům. Vikingové svým vpádem uspíšili rozdělení irské a skotské gaelštiny. Tehdejší rukopisy byly psány *corr-litir*.⁵ Později byla nahrazena latinkou.

Mnohé středoevropské národnostní státy by mohly gaelštině závidět staré literární památky. Vedle literatury duchovního rázu se dochovala bardská poezie, lékařské knihy a další naučná literatura. Mezi skvosty gaelského písemnictví patří *The Book of the Deer* z dvanáctého století a *Book of the Dean of Lismore* z šestnáctého století.

Gaelština byla vedle piktštiny ovlivněna zaniklou kumbričtinou⁶ a starou angličtinou, respektive severovýchodním dialektem angličtiny ovlivněným skandinávskými jazyky - označovaným jako *inglis* nebo skotština. Moderní angličtina výrazně ovlivňuje slovník dnešní gaelštiny – ta si z ní například půjčuje chybějící technické termíny.

Do gaelštiny byla v osmnáctém století přeložena Bible. V devatenáctém století byla vypracována gramatika. V současné době se těžko určují jednotlivé gaelské dialekty. Západní (a tedy izolovanější) dialekty byly konzervativnější co se týče jazykových změn než východní. Dialekty jsou stále živé. Mezi mluvčími

³ Mezi britanské jazyky patří bretonština, velština a kornština. Bretonština byla na pevninu přenesena v pátém až sedmém století z jihozápadní Británie (Price G. 2002: 340-343).

⁴ Piktština je považována za odnož britanštiny, která se vyvinula v samostatný jazyk (ibid.).

⁵ *Corr-litir* – původně irsko-saská miniskule užívána irským křesťanským duchovenstvem (ibid.).

⁶ Kumbričtina je zaniklým jazykem britanské jazykové skupiny. O tom, kdy zanikla se vedou spory. Někteří autoři uvádějí, že se v určitých oblastech moderní Cumbrie udržela až do dvanáctého století (ibid.).

jednotlivých dialektů vládla, a z vlastní zkušenosti vím, že stále panuje, řevnivost vůči libozvučnosti jejich vyjadřování. V obdobném duchu také vzpomíná Hutchinson ve *Waxing Moon*, jednom z prvních gaelsky vysílaných programů – konverzačním pořadu z šedesátých let minulého století, kde se odehrálo následující: do každého dílu byli zváni rodilí mluvčí a diskutovali nad aktuálními tématy. Po odvysílání třetího dílu, kdy zazněla leòdhaiská gaelština, dostal moderátor R. Hutchinson několik diváckých dopisů Tiree:

„I have been listening to your programmes, *Bonn Còmhraidh*, since they started and I'm getting quite used to your own Skye Gaelic, but last Friday, when you had these three Lewis people with you, I might as well have been listening to three dogs barking.“⁷

(Hutchinson R. 2005: 69-70)

Po této reakci se moderátor rozhodl provést pokus a do dalšího dílu pozval hosty z Argyll a Tiree. Následovala reakce diváků z Leòdhaisu. V dopisech byl tento dialekt označen jako *tinker language*⁸ (Hutchinson R. 2005: 70).

Dnes Gaelové hodnotí jednotlivé dialekty sice s určitou nadsázkou a rýpavostí, ale také větší tolerantností. S takto ostrou reakcí bychom se pravděpodobně nesetkali.

Angličané si často berou do úst skotskou angličtinu. V některých rurálních oblastech jsou anglické dialekty natolik silné, že jim hůře rozumějí i Angličané. O to je pak situace náročnější pro cizince, kteří přijedou do země s takzvanou oxfordskou učebnicovou angličtinou a nejsou na podobné dialekty zvyklí. Také v Uigu hovoří lidé vlastním anglickým dialektem, ve kterém se odráží gaelská výslovnost. Musela jsem se zpočátku velmi soustředit, abych dobře rozuměla. Přesto jsem zažila velmi nepříjemné *faux pas* z mé strany během druhého pobytu v roce 2003. Pravidelně se setkávám se starší dámou Jessie Buchanan v kostele

⁷ „Poslouchám váš pořad *Bonn Còmhraidh* od začátku vysílání a již jsem si docela zvykl na vaši *Skye Gaelic*, ale minulý pátek, když jste tam měl u sebe ty tři lidi z Lewisu, tak to bylo jako poslouchat štěkání psů.“ (Hutchinson R. 2005: 69-70).

⁸ *Tinker language* lze pejorativně přeložit jako fušerský, drátenický jazyk. Synonymem tohoto výrazu je *travellers language*, odvozeno od Tinkers neboli Travellers – kočující skupiny obyvatel Velké Británie hovořící vlastním argotem.

nebo v Uig Lodge. Jessie provozuje v Cairisiadar malé *Bed&Breakfast*. Po roce jsem se s Jessie setkala ještě ve společnosti s Peggy MacKay. Jessie mi položila otázku v angličtině, které jsem vůbec nerozuměla. Omluvila jsem se a poprosila jsem ji, aby ji zopakovala. Ani po třetím pokusu jsem ji nebyla schopná rozkódovat. Jessie vůči mně viditelně ochladla. Domnívala se, že jí nechci rozumět, protože mluví anglicky s uigským přízvukem. Ta trapná otázka byla *How are you?* (Jak se máš?). Jessie jsem se omluvila a ujistila ji, že problém je na její straně. V žádném případě jsem nechtěla její angličtinu nijak inzultovat. Podobné zkušenosti měla také Gillien Dykes, když začala v Uigu pracovat. Dialektem dnes hovoří hlavně starší generace. Mladí lidé mají angličtinu odposlouchanou z televize a rádia. Jejich angličtina se tak podobá té z Anglie.

Zajímavější je rozdělení gaelštiny na řeč kostela, medií a domácí sféry (McEvan-Fujita E.C 2002). Archaická podoba gaelštiny je užívána při zpěvu žalmů v církevních obřadech. Unifikovanou a dnes nejsilnější formou je gaelština znějící v médiích. Tato forma se také vyučuje ve školách. Bývá označována jako *textbook Gaelic* – učebnicová gaelština. Poslední neunifikovanou formu tvoří gaelština domova, kde se prolínají dialekty s unifikovanou televizní gaelštinou a angličtinou.

D. Nettle a S. Romaine rozlišují v knize *Vanishing Voices* jazyk na periferní a metropolitní. Termínem periferní jsou označovány jazyky slabé - bez základny v podobě města – metropole. Jsou užívány v rurálních oblastech často ve funkci jazyka rodiny. Zatímco mimo-rodinnou komunikaci zajišťuje jazyk metropolitní. Periferní jazyky se ocitly důsledkem různých okolností na nižším stupni společenského žebříčku. Více či méně na periferii geografické. Tento posun způsobují mnohé faktory a často je dobrovolný. Silnější jazyk se dostává do výhodnější pozice a nabízí mluvčím více výhod. Přesto obvyklejším případem je násilný jazykový posun.

Keltské jazyky řadíme mezi periferní, jak z hlediska geografického, tak ekonomického. Ve Velké Británii ustoupily angličtině a ve Francii je zastínila francouzština.

Jazyk je jedním z nejsilnějších symbolů při tvorbě naší sociální reality. Pokud se změní, mění se i naše sociální realita - pohled na svět, ale také kultura. Proces asimilace probíhá denně, nepřetržitě a ve všech společnostech. V devátém století získala gaelština ekonomickou převahu nad piktštinou. Asimilovala,

až amalgamovala ji s celou kulturou. O několik století později to byla angličtina, kdo si vyměnil roli s gaelštinou.

„What determines peripherality, then, is not the language itself, but differences in the economies and societies of the people who speak it.“⁹

(Nettle D.- Romaine S. 2000: 129)

Gaelština ustupovala z jižních oblastí Skotska od čtrnáctého století.

Srovnajme gaelštinu s velštinou, která si udržela do devatenáctého století silnou pozici na tradičně velšsky hovořícím území. Až ve dvacátém století došlo k rapidnímu poklesu - z celkového počtu obyvatel hovořilo velštinou jen dvacet procent obyvatel Walesu. V celé společnosti statistické údaje vyvolaly ohlas a potřebu situaci změnit ve prospěch velštiny. Propagace jazyka jako významné složky velšské identity získala podporu většiny obyvatel. Hnutí sílilo a můžeme hovořit o velšské renesanci. Počet mluvčích stoupl a stoupá. Skrze velštinu je propagována *velšskost* jako společná kulturní a jazyková homogenita. Praktická znalost velštiny funguje jako pozitivní hybatel velšské ekonomiky.

Výše jsem naznačila, že ústup gaelštiny byl pomalejší, ale plynulejší. Samozřejmě rapidnější pokles nastal ve dvacátém století. Nesporně ekonomické důvody vedly k nejvýraznějšímu odklonu od gaelštiny. Nenabízela lepší ekonomickou a společenskou pozici. Agrární společnost neposkytovala ambicióznějším jedincům uplatnění. Mladá generace odcházela za prací především do industriálního Glasgow. Nettle a Romaine uplatňují třígenerační vzor jazykového posunu na velštinu. Lze jej také aplikovat na gaelštinu: generace gaelsky hovořících rodičů při jazykové hranici s anglicky hovořícím územím vychovává děti dvojjazyčně. Bilingvní generace vychovává děti jako monogloty v silném, metropolitním jazyce - v angličtině. Celý proces může trvat více než tři generace. Platí univerzálně pro všechny keltské jazyky.¹⁰ Není přesto nezvrtaný, jak jsme si ukázali výše.

⁹ „To co určuje perifernost, není jazyk sám o sobě, ale ekonomické a společenské rozdíly lidí, kteří jím hovoří.“ (Nettle D.- Romaine S. 2000: 129).

¹⁰ Mluvíme ovšem o keltských jazycích ve Velké Británii. Ve Francii je situace jiná.

Položíme-li si otázku, zda by nebylo jednodušší angličtinou nahradit gaelštinu a ponechat jazykové asimilaci volný průchod, setkali bychom se s velkým nepochopením a rozhořčeností u všech zástupců keltského *language revivalu*.

Malé jazyky dnes disponují takřka stejnými možnostmi jako velké – v kontextu keltských jazyků. Díky internetu a ostatním médiím se odpoutávají od marginálního postavení. Na rozdíl od velštiny či irštiny se gaelština neocitla v ohnisku velkého politického zájmu. Ten vychází spíše z kulturních než politických pohnutek (McEwan-Fujita C. E. 2002). Gaelština představuje symbol lokálního sebeurčení. Podílí se na konstituování místní kulturní a emotivní identity. Gaelsky hovořící komunita se odlišuje, především na Vnějších Hebridách, na určitém stupni od majoritní společnosti na základě vztahu k náboženství, společenskému životu i způsobu obživy.

Skotští nacionalisté se pokoušeli identifikovat gaelštinu jako celoskotský národní symbol. Tento model byl úspěšně aplikován v Irsku. Irština je v nadřazené pozici vůči angličtině, ačkoli v počtu mluvčích je silnější angličtina. Politika *no english, irish (welsh, gaelic) only* se ve Skotsku nesetkala s masivní podporou na rozdíl od Irska a Walesu. Skotsko nebylo historicky jazykově homogenní oblastí.

V šedesátých a sedmdesátých letech byla gaelština politicky izolována nejen ve Velké Británii, ale také v samotném Skotsku. *Scottish National Party* ji ignorovala, popřípadě vnímala celou oblast Vysočiny jako problematickou samu o sobě (Hutchinson R. 2005: 89).

K tomu, aby byla gaelština vyhlášena vedle angličtiny druhým oficiálním jazykem Skotska v roce 2005, byla potřeba intenzivní práce a vyjednávání.

Přesné údaje o počtu obyvatel Skotska známe až z roku 1801, kdy bylo provedeno první sčítání obyvatel. To se opakuje každých deset let. K. C. Duwe v *Gàidhlig Local Studies* upozorňuje na nepřesnost a zkreslování údajů získaných během všech sčítání, která proběhla. Otázky byly kladeny špatně nebo dvojsečně, a vedly ke zkresleným závěrům.¹¹ Chybějí také data o počtu gaelských mluvčích mimo tradiční *Gaeltach* neboli *Gaeldom*.¹²

¹¹ V prvních sčítacích formulářích nebylo rozlišováno na jaké úrovni mluvčí gaelštinou hovoří, ani zda jazyk ovládají písmem, zda dokáží číst atd. (Duwe C. K. 2004b: 27-28).

¹² Termínem *Gaeldom* se označuje původní gaelsky hovořící oblasti.

Od sedmdesátých let dvacátého století jsou dotazníky propracovanější a poskytují přesnější údaje. Přesto je třeba mít při práci se statistikou na zřeteli, že každý korespondent doplňuje dotazník podle subjektivních měřítek.

Vývoj gaelštiny můžeme spojit s historickými událostmi podílejícími se výrazně na jejím dalším vývoji. Uvedla jsem rozdělení na irskou a skotskou větev gaelštiny po vpádu Vikingů, ztrátu skotské samostatnosti a prohru jakobitského povstání v bitvě u Cullodenu (1746) s následným vyhlášením *Disarming Act* - zakazujícím civilnímu obyvatelstvu nošení zbraní a symbolického oděvu – plédu (Newton M. 2000b: 65-67). Následkem toho došlo k potlačení gaelštiny jako tradičního symbolu velké části Skotska.

První vysídlování začalo v Glengarry v roce 1785 (Newton M. 2000b: 69) a pokračovalo až do devatenáctého století po celé zemi. Nucená emigrace snížila výrazně počet obyvatel Skotska. Gaelština se objevila v Novém Skotsku v Severní Americe nebo v Austrálii.

Gaelština byla oficiálně vypuzena ze školství a státních institucí. Až v druhé polovině devatenáctého století pronikla do sféry zájmu vědců a intelektuálů vlivem romantismu. Začaly první folklorní sběry a vznikala hnutí jako *Comunn Gaidhealach* založené 1891.¹³ *Comunn Gaidhealach* sdružovala zájemce o gaelskou kulturu bez ohledu na vyznání a politickou příslušnost, nebyla výrazně politicky vyhraněna (Hutchinson R. 2005: 35). Vedle toho také vznikla první katedra gaelštiny na University of Edinburgh. *Comunn Gaidhealach* poprvé rok po svém založení zorganizovala gaelský kulturní festival – *Mòd Nàiseanta* v Obanu. Soutěžilo se a soutěží, protože tradiční *Mòd* je stále populární, v tanci, hře na dudy a recitaci. Dnes má každé větší městečko svou obdobu *Mòdu*.

Počet gaelsky hovořících stále klesal – plynně a tiše. Gaelština ustupovala stále na západ a jazyková hranice byla rapidně posunuta. V sedmdesátých letech minulého století mnoha lidem najednou došlo že, pokud bude podobný trend pokračovat dál, za třicet let bude ovládat gaelštinu jen několik set starších obyvatel Vnějších Hebrid.

Pokud gaelštinu neměl potkat stejný osud jako manštinu, bylo potřeba začít aktivně jednat. To si uvědomovaly všechny gaelské organizace.

¹³ Později byla nahrazena CnaG.

Média. První pokusy prosadit gaelštinu v rozhlasu jsou spojeny se začátkem rozhlasového vysílání. Poprvé zazněla gaelština v éteru v roce 1923 - každou neděli, patnáct minut. Později ve dvacátých letech vznikl pořad věnovaný tradičním gaelským příběhům a písním – *Sgeulachdan agus Oran* (Hutchinson R. 2005: 66). První rozhlasová pro-gaelská stanice začala vysílat až o padesát let později.¹⁴ Televizní vysílání v gaelštině v sedmdesátých letech netrvalo týdně déle než třicet minut. Gaelští aktivisté si uvědomovali možnosti, které by jim delší rozhlasové a televizní vysílání přineslo. Skrze média lze úspěšně zvyšovat popularitu daného jazyka a kultury (Šatava L. 2001: 79). Televizní fond pro gaelské vysílání dnes disponuje rozpočtem přes osm a půl milionu liber ročně. Díky *Communications Act 2003* může ročně odvysílat dvě stě hodin. Ve skutečnosti v loňském roce odvysílali 137 hodin – finanční prostředky nestačí pokrýt náklady na celé vysílání (Gaelic Media Report 2005/06, Hutchinson R. 2005: 254).

Dodnes nevychází celoplošně gaelsky psaný deník. Také gaelsky psané časopisy ztroskotaly. Ve *Stornoway Gazette* se gaelština objevuje sporadicky. Přesto vychází gaelská beletrie a především v posledních letech učebnice. Tištěná média v mnohém nahradil internet. Existuje mnoho webových stránek, kde najdeme gaelské *blogy*, ale i odborné články. V poslední době je také odborná literatura psána dvojjazyčně.

Velká Británie je jako člen Evropské unie zavázána k ochraně menšinových jazyků. Každý stát si může podobná prohlášení vyložit jinak. Přístup londýnské vlády vůči gaelštině byl velmi laxní. Až v devadesátých letech, zejména po prvních parlamentních volbách do znovuzřízeného skotského parlamentu v roce 1999, začal být na politické scéně intenzivněji řešen status gaelštiny. Od roku 2001 může být gaelština jednacím jazykem v civilních sporech v soudních okrscích *Steòrnabhagh*, *Portree* a *Lochmaddy* (Dunbar R. 2006: 11).¹⁵

Již od druhé poloviny devadesátých let se CnaG snaží získat pro gaelštinu oficiální status. Po dlouhých jednáních byl v roce 2005 přijat skotským parlamentem *The Gaelic Language Act 2005* a spolu s ním vzniká *Bòrd na Gàidhlig* – organizace, která dohlíží na plnění závazků uvedených v *Language Act 2005*.

¹⁴ Týdně byly odvysílány pořady v délce dvou hodin a třiceti pěti minut (Hutchinson R. 2005: 98).

¹⁵ Soudu musí být zaslána žádost předem a má právo ji zamítnout (Dunbar R. 2006: 11).

„...with the view to securing the status of the Gaelic language as an official language of Scotland commanding equal respect to the English language in three ways: first, through increasing the number of persons who are able to use and understand Gaelic; second, through encouraging the use and understanding of Gaelic; and, third, through facilitating access, in Scotland and elsewhere, to the Gaelic language and Gaelic culture (subsection 1(3)).“¹⁶
(Dunbar R. 2006: 17)

Language Act 2005 lze považovat za symbolické vítězství dlouholeté práce a snahy mnoha pro-gaelských jednotlivců i organizací. Také v grafech a tabulkách zpracovávajících statistické údaje můžeme sledovat, že pokles gaelských mluvčích stále pokračuje, ale na druhé straně se stabilizoval a není natolik rapidní. Také procento mluvčích nižších věkových skupin mírně narůstá.

Školství. Británie po dlouhou dobu prosazovala za jediný oficiální jazyk školy angličtinu.¹⁷ Později se gaelština do školství vrátila, ačkoli byla odsunuta mezi volitelné předměty.¹⁸ Záleželo na vedení školy a rodičích, zda výuka probíhala. V osmdesátých letech dvacátého století vznikla v Obanu první školka s gaelštinou jako jazykem výuky. Podobných předškolních zařízení začalo ve Skotsku vznikat více. A začala se řešit otázka gaelštiny jako vyučovacího jazyka na základních a středních školách. Dnes takové školy fungují. I přes obavy, že pokud nebude výuka probíhat v angličtině, žáci později neuspějí na vysokých školách a nebudou ovládat plynně angličtinu, nic takového se nestalo.

¹⁶ „...s ohledem na zabezpečení statutu gaelštiny jako úředního jazyka Skotska na stejné rovině vůči angličtině jsou žádoucí tyto tři způsoby: zaprvé, zvyšovat počet osob schopných užívat a rozumět gaelštině; za druhé, podporovat užívání a porozumění gaelštině; a za třetí, podporovat přístup ke gaelštině a gaelské kultuře ve Skotsku a všude jinde (podsekce1(3)).“ (Dunbar R. 2006: 17).

¹⁷ *Education Act 1872* gaelštinu vyloučil ze školních osnov (Hutchinson R. 2005: 29).

¹⁸ Do osnov byla zařazena v roce 1885 (Hutchinson R. 2005: 33).

Comhairle nan Eilean Siar výhody dvojjazyčnosti neustále propaguje, jako například v této ukázce z letáku *A Gaelic Start is a Better Start*:

Fluency in two languages

- *Having more than one language is much more common than having just one.*
- *65% of the world's population use more than one language in their every day lives.*
- *It is widely recognised that bilingualism confers educational and intellectual advantages.*
- *Learning a third language is easy when you already have two.*

A následují rady rodičům:

How to help your child at home

- *Talk Gaelic as you play and work together.*
- *Take your child to places where she will hear Gaelic spoken.*
- *Watch Gaelic programmes together.*
- *Don't let Gaelic become a battleground. When she refuses to speak Gaelic don't get cross. Tell her that you are pleased that she has English. Let her know that you are happy for her to speak English to people who don't have Gaelic.*
- *Keep on speaking Gaelic to her even if she replies in English.*
- *She will thank you later for not breaking the Gaelic bonds that you share.*
- *Read Gaelic books together.*¹⁹

¹⁹ ***Plynná znalost dvou jazyků***

- *Znát více než jeden jazyk je mnohem obvyklejší než pouze jeden.*
- *65% populace světa každodenně užívá více než jeden jazyk.*
- *Je všeobecně známo, že dvojjazyčnost přináší vzdělávací a intelektuální výhody.*
- *Učení se třetímu jazyku je snadné když ovládáte již dva.*

Zatím jedinou formou vyššího vzdělání s výukou v gaelštině je studium na *Sabhal Mòr Ostaig* na ostrově Skye. S projektem prvního gaelského kulturního a vzdělávacího centra přišli mladí gaelští intelektuálové na začátku sedmdesátých let. V roce 1973 se po rekonstrukci rozpadlé stodoly v Ostaig na ostrově Skye zrodila první gaelská vysoká škola.

Jak pomoci svému dítěti doma

Hovořte gaelsky když si spolu hrajete a pracujete.

- *Berte své dítě na místa, kde uslyší mluvenou gaelštinu.*
- *Sledujte společně gaelské pořady.*
- *Neudělejte z gaelštiny bojiště. Když odmítne hovořit gaelsky, nezlobte se. Řekněte mu, že jste rádi, že ovládá angličtinu. Dejte mu na srozuměnou, že jste rádi, když hovoří anglicky s lidmi, kteří neovládají gaelštinu.*
- *Mluvte s ním gaelsky i pokud odpovídá anglicky.*
- *Později vám bude vděčné, že jste nezpřetrhali gaelská pouta, o která se dělíte.*
- *Čtěte společně knihy v gaelštině.*

4. Uig v historickém kontextu

Samotnému Uigu se nevěnuje žádná ze studií ani knih. Nicméně Uig je jako jedna z nejdůležitějších farností ostrova v odborných textech často zmiňován.

Historie regionu je vždy začleněna do kontextu problematiky menšinových jazyků, nikoli jako samostatná kapitola. Pokud se autoři zaměřují jen na jazykovou problematiku, dochází ke specifické deformaci ve výkladu dějin. Kontextuální ucelenost má mnohem pozitivnější efekt v porozumění lokálním specifikům Uigu a všech odlehlých komunit obecně. Považuji za důležité chápat Uig jako součást uzavřenější ostrovní komunity, která byla vždy vystavena silnému tlaku zvenčí.

Pobřeží Uigu se pyšní bohatými archeologickými nálezy. Podle jejich četnosti byla západní část jednou z nejoblíbenějších mezi dávnými obyvateli ostrova. Podobně jako u anglického Stonehenge byly postaveny také zde *Standing Stones* (stojící kameny). Byly vztyčeny před třemi až čtyřmi tisíci lety v místě zvaném Calanais poblíž zátoky East Loch Roag. Nejsou ovšem jediné, podobných kamenných prstenců lze na ostrově nalézt více - v Bayle, Eoropie, Airidhantuim, Balantrushal a v Carlabhagh. Mají být dílem středomořských nájezdníků (Macdonald D. 2004: 15-17). Jejich původní funkce zaměstnává odbornou i laickou veřejnost. Nejvěrohodnější verzi, podle mého mínění, odpovídá rituální účel těchto míst.

Oprostíme-li se od spekulativních teorií, můžeme oprávněně tvrdit jen to, že ostrovy byly osídleny dávno před příchodem Keltů. Pravděpodobně prvními obyvateli byli neolitičtí lovci-sběrači. Nepočtené tlupy sem dorazily asi sedm tisíc let před naším letopočtem. Tehdejší klima bylo výrazně příznivější. Svědčí o tom nálezy koster divokých koček, kosů a zbytků teplomilných stromů (Macdonald D. 2004: 16).

V Uigu byly objeveny zbytky tří *earth houses* (podzemnic). Ve vesnici Bhaltos dva a v Mealistě jeden. Z doby bronzové a železné jsou dodnes patrné zbytky věží kruhového tvaru nazývané *broch*, kruhovitě kamenné domy a kruhovitě kamenné pevnosti *dun*. V Uigu bylo takovýchto jednoduchých pevností osm.

Z výše uvedeného vyplývá, že západní výspa Evropy nebyla pustá, jak si

mnozí představují. Prvními známějšími obyvateli byli Piktové. Nevíme o nich mnoho. Ovládali velkou část Skotska včetně Hebrid. Tento keltský kmen měl vlastní jazyk patřící mezi severní odnož britanštiny. Existují o něm jen skromné doklady. Sami jazykovědci nejsou za jedno, jak samostatný jazyk to byl (Price G. 2002: 341-342). Piktové a piktština nebyli Gaelům natolik vzdálené. Tyto dvě keltské kultury se vzájemně ovlivňovaly poměrně dlouhou dobu. Podle Newtona se jednalo o dva sobě blízké dialekty, popírá tak názor G. Price. Piktština později ustoupila gaelštině a Piktové byli asimilováni. Pravděpodobně se dobrovolně sloučili s postupným jazykovým posunem ke gaelštině (Newton M. 2000b: 45).

V předchozí kapitole jsem zmínila novodobou vlnu „keltománie.“ Tato rozsáhlá nestejnorodá společnost výrazně ovlivnila kulturní život tehdejší Evropy. Rozsah keltských kmenů je fascinující - od Malé Asie až po Španělsko a ze severní Itálie až po Vnější Hebridy.²⁰ Bohaté archeologické nálezy prokazují vysokou mentální i manuální úroveň keltské kultury. Jednotlivé kmeny se vzájemně lišily - geografická vzdálenost a odlišné životní podmínky nedovolovaly výraznější jednotu. Společné označení Kelt vyhovuje nejlépe lingvistické klasifikaci této indoevropské jazykové větve (Newton M. 2000a: 3).

Piktové se poprvé s Gaely setkali před rokem pět set. Ti obývali území dnešního Irsku. Podle *Irského manuškriptu* z roku 1150, jistý ulsterský pán Donald Cearnach vybíral daně kolem roku sto na ostrově Leòdhais (Macdonald D. 2004: 19). Nicméně nezdá se, že by se zde usadili natrvalo. Tehdy byli Gaelové označováni v římských kronikách jako *Scotti*. Pravděpodobný význam tohoto označení byl lupič a nájezdník. Samotná kolonizace začala v pátém století. Gaelové z království Dàl Riada v severovýchodním Irsku postupně zakládali nová osídlení v dnešním hrabství Antrim ve Skotsku. Odtud postupovali na východ a obsazené území nazvali Alba. Pod vedením Cináed mac Alpína (Kennetha mac Alpína) postupně získali převahu nad piktským královstvím *Fortrui*.²¹ Klíčovou roli v kolonizaci Skotska hráli irští misionáři představující tamnímu obyvatelstvu křesťanství. Z nově zbudovaných základen putovali po celém území a šířili nové

²⁰ Keltové dorazili do Evropy z oblasti kolem Kaspického moře koncem 2. tisíciletí před n. l. Nejstarší údaje o keltské expanzi podávají Řekové a Římané. Označení *Keltoi* bylo synonymem slova barbar (Frank J. 2006: 11).

²¹ Otázka piktské nezávislosti je poměrně problematická. Termín *Pict* se objevuje v římských pramenech od roku 297, a to vždy v kontextu s Gaely. Ke spojení obou království pravděpodobně došlo ještě před oficiálním sloučením. Sňatková politika vedená mezi oběma královstvími naznačuje snahu o konsolidaci království ještě před příchodem *Cináed mac Alpína* (Kennetha mac Alpína) (Newton M. 2006: 43, 47).

náboženství. Od šestého století pluli misionáři až na Leòdhaisu. Touto formou se křesťanství dostalo také do Uigu. Mezi nejznámější leòdhaiské svaté patří sv. Ronan a sv. Moluadh obývající Leòdhais v osmém století. Ostrov Pabbay u Uigu je nazýván kněžským a vesnice Bayble kněžskou.

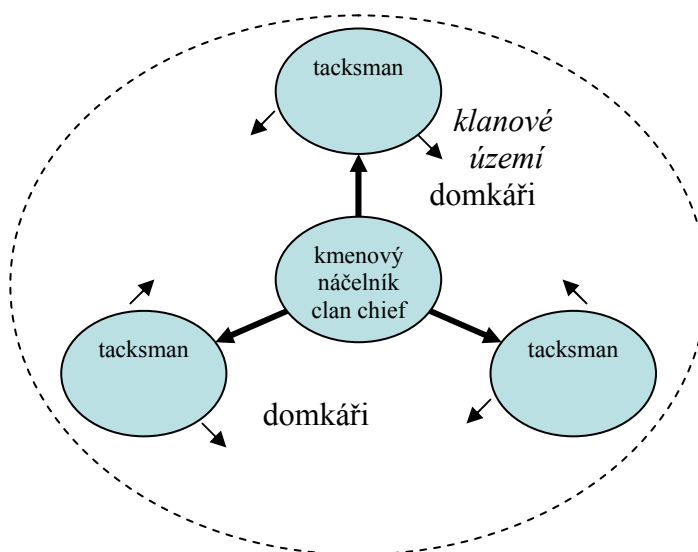
Během upevňování pozic s sebou Gaelové vedle křesťanství přinesli vlastní jazyk. Gaelština byla jazykem královského dvora a církve. Vznikaly v ní první písemné památky. V této době také Irsko přestalo být označováno jako Skotsko a tento název počali užívat latinští autoři pro oblast Alby (Newton M. 2000a: 4-5, Macdonald D. 2004: 19).

Staří Norové během průkopnických cest dorazili také k ostrovům Vnějších Hebrid. V osmém a devátém století se objevili na Leòdhaisu. Vyhladili původní piktsko-gaelské obyvatelstvo. MacDonald se ve své historii Leòdhaisu o Vikinzích nezmiňuje právě lichotivě. Ovšem Newton píše spíše o asimilaci usazených Vikingů s ostrovany. Ostrov spadl pod kontrolu norského království. Norské názvy a jména jsou na Hebridách poměrně časté i dnes. Také významné skotské klany od nich odvozují svůj původ. Skotsku byly Hebridy opět postoupeny po bojích mezi skotskými a norskými panovníky v roce 1266 v rámci *Treaty of Perth* (Macdonald D. 2004: 28-29). Celá oblast prošla novou gaelizací, i přes intenzivní norský vliv.

Gaelský dvůr byl kulturním a intelektuálním centrem. Gaelština byla jednacím jazykem. Až sňatkem Malcolma III. (1030?-1093) s anglickou princeznou Margaret byla na královském dvoře představena angličtina. Margaret přenesla svůj dvůr se vším všudy. V této době hovoříme o první anglicizaci gaelštiny. O Uigu jsem v této časové epoše příliš informací nenalezla. Mezi nejvýznamnější vládnoucí klany na Leòdhaisu patřili MacLeodové a po nich MacKenzieové. V roce 1603 se stal skotský panovník James VI. jako James I. králem Spojeného království. Tak se i Uig stal součástí britského impéria. James I. chtěl vést zemi sjednocenou v jazyce, náboženství a shodných mravech (Newton M. 2000a: 7). Gaelština již ustupovala z oficiálních míst. Zmizela z královského dvora a byla postupně degradována na jazyk obyvatel s nízkým sociálním statutem.

Struktura společnosti byla formována na základě klanového zřízení. Čím silnější a úspěšnější klan měl být, tím musel spravovat lepší a bohatší území. Větší produkce potravin zajišťovala stravu pro větší počet mužů, kteří mohli území

bránit. Struktura a fungování klanové společnosti je naznačena v tomto diagramu:

Obr. č. 1.: Systém klanového zřízení

Nejdůležitější osobou byl klanový náčelník *chieftain* ovládající skupinu *tacksmanů* – správců menších územních jednotek. Mezi úkoly správců patřil výběr daní, organizování vojenských jednotek a další administrativní funkce. Klany měly hierarchickou strukturu založenou na „rodinném respektování“ – patriarchálním systému: několik farmářů si na základě příbuzenských vazeb pronajalo půdu od *tacksmana* zodpovědného za pronájem půdy a administrativu při pronájmu půdy a samotné rozdělování práce pro nájemce: *cottars a tenants*. Většinu obyvatel Vysočiny tvořili *cottars* (domkáři).

Lidé, kteří více než tři generace obývali jedno území, měli podle gaelského práva *dùthchas* nárok podržet si půdu navždy (Newton M. 2000b: 134-135).

Jak se měnila britská společnost, rodové zřízení ustupovalo do pozadí. Vznikaly první manufaktury. Tržní myšlení a chápání společnosti bylo prosazováno nad rodové svazky. V Anglii bylo možné spatřovat zárodky nového vývoje již na přelomu čtrnáctého a patnáctého století. Skotské rody a klany měly ve společnosti významné postavení, a proto odolávaly déle novým tendencím. Londýnská vláda si přála výraznější centralizaci celé Británie, a to zejména po dvou jakobitských povstáních. Poslední povstání vedené Charlesem Edwardem Stewartem neúspěšně skončilo bitvou u Cullodenu (1746). Ta je považována za jeden z nejdůležitějších historických milníků ve skotské historii. Restrikce, které poté následovaly, mají dodnes vliv na současnou skotskou společnost.

Viz. úpadek gaelštiny a následná protestantizace. Rok poté byl vydán *Act of Proscription*. Ten výrazně omezoval práva skotských pánů, zejména těch z Vysočiny. Mezi nejznámější části tohoto dokumentu patřil zmiňovaný zákaz nošení zbraní, tradičního oděvu, sdružování se a zákaz hraní dud mimo službu v britské armádě (McIntosh A. 1994: 3-5). Za jedno s McIntoshem je Hutchinson. Newton podotýká, že žádná část *Act of Proscription* hru na dudy nezakazuje. Stále ještě převažuje všeobecný názor, že hra na dudy byla celospolečensky zakázána. Je to celospolečenský mýtus, dodnes silně zakořeněný a rozšiřovaný ve společnosti.

Zajímavé postřehy o ekonomické situaci na Hebridách najdeme v cestopisu Boswella a Johnsona:

„In the Western Isles there is so little internal commerce, that hardly any thing has a known or settled rate. The price of things brought in, or carried out, is to be considered as that of a foreing market: and even this quantity are different from ours; and when there is ignorance on both sides, no appeal can be made to a common measure.“²²

(Johnson S. - Boswell J. 1984: 147)

Dva roky po bitvě u Cullodenu popisuje Uig tehdejší farář Norman Morrison svým nadřízeným v žádosti o větší roční příspěvek. Farnost Uig se táhla osmnáct mil od západu na východ - z Mealisty k Dunmelossie a deset mil z Kinresort na jih k hranicím s ostrovem Harris. Zde se označením Uig myslí celá církevní farnost společně s Carlabhagh. V dnešních statistikách tvoří Uig mnohem menší okrsek. K tehdejší farnosti patřily těžko dostupné ostrovy Bernera Mor, Bernera Beag, Bhuidha Mhor a Pabbay. Cesta na ostrovy byla nebezpečná za každého počasí. Farář každou třetí neděli zajížděl kázat sto osmdesáti obyvatelům na Little and Big Bernera. Celkový počet obyvatel byl 1247. Někteří

²² „Na Vnějších Hebridách je tak málo vnitřního obchodu, že jen zřídka má každá věc známou nebo stálou sazbu. Cena dovážených nebo vyvážených věcí je považována za dovoz z cizích trhů: a tak se tato veličina liší od našich; a pokud je na obou stranách nezájem, žádná žádost nemůže vytvořit společnou sazbu.“ (Johnson S. - Boswell J. 1984: 147).

byli negramotní, nikdy nenavštěvovali školu ani neznali katechismus. Morrison však zdůrazňuje jejich touhu po vzdělání a víře (Macdonald D. b.r. b: 126-127).

Ze součtů věřících z roku 1790 víme, kolik obyvatel v Uigu žilo o několik desítek let později. Zpráva reverenda Hugh Munroa pro *Sir John Sinclair's Statistical Account for Scotland (Skotská statistická zpráva Sira Johna Sinclaira)* popisuje Uig jako poměrně prosperující farnost s devatenácti sty obyvateli - v protikladu s postřehy Johnsona a Boswella. Domorodci se živilí tradičním rybářstvím a pěstováním plodin jako konopí, len a od druhé poloviny osmnáctého století důležitou plodinou – bramborami.²³ Podél břehu zátoky Loch Roag bylo ročně vyprodukováno 40 tun chaluh - *kelpu*. Tato hnědá dlouhá chaluha byla sbírána a sušena, poté pálena. Používala se při výrobě skla a mýdla. Hebridská ekonomika byla na zpracovávání této mořské řasy v první polovině devatenáctého století závislá. Poté, co poptávka po kelpu klesla, nastala na Hebridách ekonomická recese, která postihla mnoho chudých domácností.

Během deštivého a chladného jara a léta bylo potřeba připravit se řádně na zimu. Od konce dubna celá rodina, někdy i vesnice, společně krájela a sušila rašelinu na zimní otop. Krájeli zpravidla silní muži. Byla to fyzicky namáhavá práce, kterou dnes nahradily stroje. Ženy a děti opatrně rozkládaly křehké rašelinové brikety k sušení. Usušené brikety odvážely v koších nesených malými poníky nebo v nůších na zádech. Mezi zimní práce patřilo pletení sítí, provazů, košíků, šití bot a výroba domácích nástrojů.

Samotnou kapitolu tvoří zpracovávání textilu. V odlehlých oblastech jako jsou Hebridy, byli obyvatelé odkázáni jen na vlastní výrobu. Import textilu si mohly dovolit jen některé bohaté rodiny ve Steòrnabhagh.

Tradičně ženskou prací bylo dojení a výroba mléčných výrobků: másla, sýru, smetany.

Dovídáme se, že se v oblasti plavilo kolem sta lodí a dvě nebo i tři jednou za rok vyrazily na delší cestu do Glasgow. Ženy rybařily během letních měsíců v mělkých jezerech, do hlubších vod se vydávaly jen jako členky veslařské posádky. Více než rybolovem se zabývaly výrobou tradičních skotských tkanin, tvídu a plátna. Tradičními rybářskými centry byly vesnice Cradhlastadh a Bhalto

²³ Zajímavým faktem je, že brambory zpočátku byly velmi nepopulární plodinou. Lidé nechtěli konzumovat plodiny, které zrály v zemi jako něco velmi nečistého. Začali je pěstovat až pod sankčními pohrůžkami (Newton M. 2000b: 261).

se svými přírodními přístavy (Buchanan J. 2001: 7-8). H. Munro dále poznamenává:

„...there are at present more instances of longevity here (as is always the case) than in any other parish in the island, several near ninety, and some above that age alive. They marry very young and barrenness is scarcely known.“²⁴

(Macdonald D. b.r. b: 173-174)

Ačkoli klanové právo oficiálně neexistovalo, v rurálních oblastech bylo v menších teritoriálních a užších příbuzenských vztazích stále praktikováno.

Vztah ke křesťanství byl u ostrovanů po dlouhou dobu spíše vlažný. První zprávy pocházejí od Sira Donalda Munroa z roku 1549. Kvůli špatným komunikacím a klimatickým podmínkám byla návštěva kostela náročnou výpravou. Přestože bylo roku 1659 do gaelštiny přeloženo prvních padesát Žalmů Davida, Bible se překladu dočkala až v roce 1801. Poté následovalo velké náboženské vzplanutí (Macdonald D. 2004: 159-161). Dodnes je většina obyvatel silně nábožensky založena. Pravidelně se účastní mši a striktně svěť *sabbath* (neděli) jako den klidu.

Tradičním obydlím na Hebridách byly černé domy označované také jako *bee-hive houses* (Přílohy, Obr. č. 3 – 4: 78). Byly přizpůsobeny životním podmínkám a dennímu rytmu života zemědělců a rybářů. Osazenstvo domu se sešlo v domě až po celodenní práci. Domy byly stavěny z dostupných materiálů – kámen, písek a ve velmi omezené míře dřevo. *Bee-hive houses* musely odolat silnému větru a srážkám. Na stavbu krovu muselo být spotřebováno minimum dřeva, které bylo na bezlesých Hebridách vzácností. Nízké zdi byly dvojité a střed byl vysypán pískem nebo zemí. Zdi byly šest až dvanáct stop široké. Dům měl zaoblené rohy. Na krov bylo například používáno dřevo z lodních vraků. Střecha

²⁴ „...v současnosti je zde více případů dlouhověkosti (jako je zde vždy) než v ostatních farnostech na ostrově, několik lidí se dožívá téměř devadesáti, jiní už nad touto věkovou hranicí jsou. Vstupují do manželství velmi mladí a neplodnost je tu jen ojediněle známa.“ (Macdonald D. b.r. b: 173-174).

byla nízká a krov se opíral o vnitřní stěnu. Pískem vysypané jádro odvedlo vodu a v domě zůstávalo sucho. Základním tvarem krovu je A tvar. Na postranních trámech opřených o zdi je nahoře položen hlavní střešní trám. Celou konstrukci doplňují horizontální pomocné trámy. Střecha byla jištěna ještě provazy z vřesovce na konci uvázanými ke kamenům nebo dřevěným kolíkům (Grant I. F. 1995: 141-146).

Některé domy byly rozděleny na obytnou část, chlév a stodolu. Měly otevřené ohniště uprostřed domu. Komín nahrazoval otvor ve střeše – domy byly začouzené, a proto jsou označovány jako černé domy. Oheň byl v domě udržován po celý rok. Pokud vyhasl, bylo to špatné znamení. Neustále hořící oheň měl také praktickou úlohu, v domě udržoval suché klima, zabraňoval dřevěné konstrukci nasát vodu. Krov by ztěžkl a propadl by se vlastní vahou. V modernějších domech byly později budovány krby. Topilo se sušenou rašelinou i dobytčím trusem. Nad ohněm byl zavěšen na řetězu kotlík nebo konvice. Tloušťka řetězu naznačovala majetnost vlastníka.

Podlahu tvořila udusaná zem a hlína někdy posypaná pískem. Bohatší domy měly podlahu kamennou. Na podlahu byly pokládány koberce spletené ze slámy nebo trávy nebo starých hadrů. Některé domy měly zdi polepené novinami a ty byly natřené světlou barvou nebo byly holé zdi natřeny klišovou barvou. Prostor na spaní byl oddělen od zbytku kuchyně neúplnou zástěnou. Dveře byly tvořeny rámem potaženým vydělanou dobytčí kůží nebo vypletené slámou (Grant I. F. 1995: 163-165). V uigském muzeu je v části expozice vytvořena kopie tradiční hebridské kuchyně. Můžeme spatřit zdařilou rekonstrukci nejdůležitější části hebridských domů.

Zařízení bylo prosté. Lidé dříve spali na vřesových matracích, někdy byly matrace vycpány plevami. Tradiční postele se na Leòdhais, kromě bohatých domů, dlouho nedostaly. Na velkých farmách a sportovních statcích jako Uig Lodge nebo Scaliscro byl nábytek dovezen ze Skotska. Zařízení se nelišilo od městských domů. Nechyběly lavice, stoly, křesla, dobové nádoby. V prostých domech nábytek téměř chyběl – dřevo bylo luxusním zbožím.

Ačkoli jednoduchá konstrukce *bee-hive houses* vzbuzovala dojem nepohodlí, plnila ochrannou funkci před deštěm a zimou vcelku lépe než pozdější modernější stavby.

Johnson a Boswell obdivovali na své cestě také gaelskou orální tvorbu.

Vedle středověké bardské poezie stála v popředí zájmu badatelů osmnáctého a devatenáctého století folklorní tvorba celých Hebrid. Oba cestovatelé s oblibou zpívali gaelské písně.

Gaelské písně plnily ve společnosti důležitou funkci. M. McGuire je rozděluje do několika skupin: za první, na písně heroické a za druhé, na písně pracovní. Heroické písně vycházejí z bardské tradice a jsou jedny z nejstarších gaelských písní. Popisují historické události a legendy. Ty postupně z lidové paměti ustupovaly. Pracovní písně můžeme také rozdělit do několika podskupin – vždy se pojily s nějakou činností. Určité písně zpívali lidé během spřádání vlny, tkaní, dojení, vyklepávání látek, mletí i veslování. Pracovní písně udávaly a udržovaly pracovní tempo. Další skupiny tvořily ukolébavky, žalozpěvy a hymny. Zajímavé jsou žalmy – předzpívávané v presbyteriánských kostelech. Zvláštní skupinu tvoří písně *canntaireachd* – podle nich se učila hra na dudy. Písně *puirt-a-beul* v textu obsahují vedle gaelských slov také slova bez významu, jakési shluky samohlásek a souhlásek. Byly určeny hlavně k tanci. Tancovalo se zejména během *cèilidhu* (Přílohy, Obr. č. 5: 79). *Cèilidh* se konal převážně během zimních měsíců. Ve vybraném obydlí, které tomu nejlépe odpovídalo, se sešli blízcí i vzdálenější sousedi, kterým nevadilo jít několik mil tam i zpět. Vhodná k *cèilidhu* byla i prostorná stodola. Každá komunita měla alespoň jeden dům vhodný k této sešlosti. Často se *cèilidhu* účastnil potulný švec. Během večera se zpívalo, tančilo, přednášely se verše, vyprávěly se příběhy a hlavně se lidé dozvěděli novinky a trochu se klevetilo. Měl funkci informativní, ale také seznamovací. Během *cèilidhu* měli mladí lidé šanci blíže se seznámit. Účastnit se mohl každý – nezáleželo na věkové skupině ani pohlaví (Newton M. 2000b: 101). Zatímco jiní vyprávěli, ti co poslouchali u toho pletli provazy, šili nebo vyřezávali. Na Hebridách se *cèilidh* udržel po dlouhou dobu – do poloviny dvacátého století. Jinak tomu bylo v Irsku a zbytku Skotska, kde jej nahradily hospody a bary (McKean T. 1998).

Vzhled Uigu v osmnáctém a devatenáctém století nejvýrazněji poznamenalo vysídlování obyvatel na úkor pronájmu půdy velkým ovčím farmám. Za vysídlováním neboli *Highland Clearances* nestály pouze ekonomické důvody. V osmnáctém století stoupla cena vlny a masa, což vedlo majitele půdy, kteří často byli také bývalí klanoví náčelníci, k „čištění“ vnitrozemních vesnic a

pronájmu půdy velkým farmářům ze skotské nížiny. Klanovní náčelníci přišli o své pozice a funkce. Odešli do měst skotské Nížiny a Londýna. Žili z výdělků, které jim přinesl pronájem půdy. Na svá původní místa dosadili správce. Tento systém nevyhovoval mnohým domkářům a tacksmanům, kteří ztratili svou společenskou úlohu a status. Hromadně odcházeli zkusit štěstí do Nového světa. Můžeme hovořit o relativně dobrovolné emigraci (McIntosh A.- Wightman A.- Morgan. D. 1994: 2-5). Tento exodus můžeme rozdělit na dvě periody: za první, před rok 1815; za druhé po roce 1815. Drobní domkáři nebyli v první periodě tolik vystaveni represím.

Oblast Vysočiny a Hebrid byla zahrnuta do britské kolonizační politiky. Na lokální obyvatelstvo bylo pohlíženo jako na divoké a necivilizované. Někteří autoři jako McIntosh, Wightman, Morgan nebo Austin *Highland Clearances* toto nazývají kulturní genocidou. Vysídlení mělo být jedinou možnou cestou, jak zkulturnit a pozvednout ekonomickou úroveň skotského severozápadu. Obyvatelé se ocitli v kategorii vznešených divochů (Newton M. 2000b: 70-73). Přes půl milionu osob bylo během obou period vysídleno. *Clearances* proniklo také do ústní tvorby:

Eilean an Fhraoich

'S truagh nach robh mi 'san àite 's.... mi 's òg
A'direadh nan creagan gu neadan nan eòion
Bho'n thàinig mi Ghlaschu tha m'aighe fo bhròn
'S mi caill mo chuid chlaisneachd le glagraich nan òrd.

Chorus

A chiall nach mise bha'n Eilean an Fhraoich
Nam fiadh's nam bradan's nam feadag's naosg
'S nan lochan nan otan nan òsdaichean caol
Eilean innis nam bo 's àite comhnaidh na laoigh.

Bha'n t-eilean ro mhaiseach gu ro-phàilt ann am biadh
'S e 'n t-eilean as àile air na dheallraich a ghrian
'S e eilean mo ghràidh-sa bha 'Ghàidhlig ann riamh

'S chan fhalbh i gu bràth gus an tràith an cuan siar²⁵

....

(převzato a zkráceno z anglického překladu²⁶ z Canada's Digital Collection)

První odsuny začaly v Uigu v prvním desetiletí devatenáctého století. Několik vesnic kolem Kinlochroag bylo vysídleno, aby mohla vzniknout farma Scaliscro. Vysídlování pokračovalo dál. Obyvatelé byli nejprve soustředěni do několika okolních vesnic. Poté byli mnozí z nich donuceni k emigraci do Kanady, USA nebo Austrálie. Podle plánů měly v Uigu zůstat jen vesnice Bhaltos a Cradhlastadh.

Podmínky pro místní bezzemky a drobné domkáře byly tragické.

V polovině třicátých let devatenáctého století shnila téměř celá úroda brambor a v letech 1830-1845 následovala vlna hladomorů (Buchanan J. 2001: 8-

²⁵ **Ostrov vřesu**

Přál bych si nyní být v zemi mého mládí
Lézt po skalách k ptačím hnízdům
Od té doby, co jsem přišel do Glasgow jsem plný smutku
Ztrácím sluch od hluku kladiv

sbor

Ach kdybych byl na ostrově vřesu
Kde jeleni a pstruzi, čejky a sluky jsou
S jezery a zátokami a úzkými řečišti
Ostrov kde se pase skot, příbytek telat

Nádherný ostrov plný hojnosti jídla
Nejkrásnější ostrov, kam vždy svítalo slunce
Ostrov lásky, kde vždy zněla gaelština
a bude znít dokud nevyschnou západní moře

²⁶ **Island of Heather**

I wish I were now in the land of my youth
Climbing the rocks to the nests of the birds
Since I came to Glasgow I am filled with sadness
I am losing my hearing with the noise of the hammers

Chorus:

Oh that were in the isle of the heather
Where there is deer and trout, plover and snipe
With lochs and creeks and narrow outlets (of a river)
Isle where cattle graze, dwelling place of the calves.

The beautiful island has food in plenty
The most pleasant isle on which the sun ever shone
It's the isle that I love, gaelic always was spoken there
And will be forever till the western seas go dry.

....

11). Lidé zahnaní do úzkých několikrát zorganizovali povstání proti absolutistické nadvládě majitelů ostrova. J. Buchanan podrobně popisuje jednotlivá povstání na Leòdhaisu.

V Uigu se odehrálo první z několika klíčových povstání. Po snaze vystěhovat obyvatele ostrova Bernera došlo v dubnu 1874 k výrazným protestům a bouřím. Scénář byl u všech povstání téměř shodný. Domkáři přišli o své nejlepší pastviny, na oplátku za ně získali hůře dostupné lokality. V Berneře si odlehle pastviny zpřístupnili, ohradili sedmimílovou kamennou hradbou a na vlastní náklady zde postavili letní přístřeší. Po roce se ale opět měli stěhovat – na horší a vzdálenější místo. Berneřané odmítli i přes výhrůžky správce statku podepsat novou smlouvu. Povstání nazývané *Bernera Riot* bylo nenásilné, pouze plné výhrůžek a křiku. Mělo dohru u soudu, ten rozhodl ve prospěch obyvatel. Pokud by verdikt zněl opačně, půda by opět připadla velkostatku a obyvatelstvo by bylo odsunuto (Buchanan J. 1996: 25-36, Macdonald D. b.r. b: 137-141). Sociální podmínky se zlepšily až na počátku dvacátého století.

Posledním majitelem Leòdhaisu byl lord Leverhulme, který koupil ostrov od rodiny Mathesonů v roce 1918. V roce 1923 předal ostrov obyvatelům. Kromě Steòrnabhagh, které nesmělo být prodáno, byla půda skoupena většími statky (Macdonald Ch. 1998: 64).

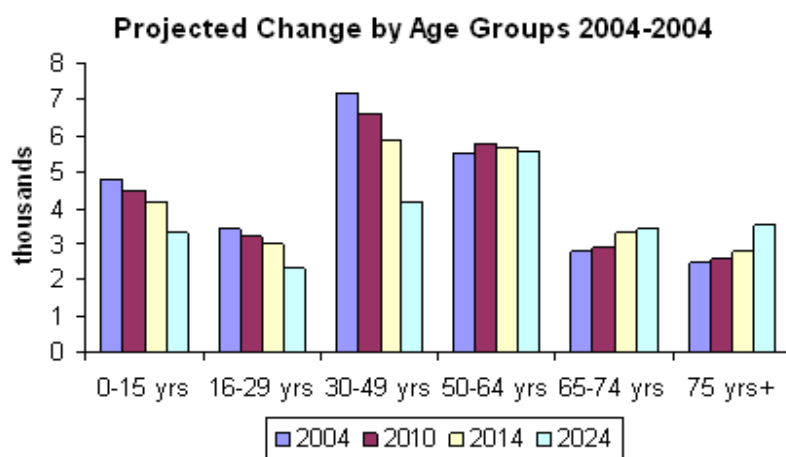
První i druhá světová válka zasáhla také Leòdhais. První světové války se účastnilo tři sta mužů z Uigu, padesát osm se zpět nevrátilo. Vzhledem k nezaměstnanosti vzrůstající po první světové válce odešlo mnoho mladých lidí za prací do skotské nížiny. V druhé světové válce padlo patnáct mužů z Uigu. V Cradhlastadh byl na počest padlých vztyčen památník se jmény všech mužů zabitých v obou válkách. Každoročně je za padlé vojáky sloužena mše. Při této příležitosti se sejdou veteráni druhé světové války, příbuzní padlých i místní politici.

Od počátku dvacátého století se pomalu i v Uigu začalo rozpadat tradiční společenské zřízení. Zdejší společnost byla tradičně řízena muži. Práce byla rozdělena na mužskou a ženskou. Po sňatku se nevěsta stěhovala do domu manžela. Bohaté nevěsty dostaly věnem dobytek a nábytek.

V padesátých letech minulého století byla do Uigu zavedena elektřina

a postavena pevná komunikace do Steòrnabagh. Život se markantně změnil. Začala zde trvale fungovat lékařská služba. Přesto Uig nenabízel zejména mladé generaci mnoho pracovních podmínek, a tak emigrace obyvatel pokračovala. Komunita přišla o přirozenou věkovou vyváženost.

Finančně se až do sedmdesátých let vyplácel chov ovcí. Potom následoval znatelný pokles cen a s ním spojený ekonomický propad. Až v poslední době se tento trend obrací. Jistou roli hraje výraznější mobilita obyvatel a odliv vynahrazuje příchod nových usedlíků (Buchanan J. 2000: 15-16). Přesto je věková proporce obyvatel stále nevyrovnaná a převažuje celoevropský trend pozvolna stárnoucí populace. Na Vnějších Hebridách stárne obyvatelstvo nejrychleji z celého Skotska.

Graf. č. 1: Změny věkových skupin s předpokládaným stavem v roce 2024
(převzato z <http://www.cne-siar.gov.uk>)

5. Komunita v Uigu

Every island is a prison
Strongly guarded by the sea;
Kings and princes, for that reason,
Prisoners are, as well as we.²⁷
(Johnson and Boswell 1984: 313)

Když v roce 1773 podnikl Samuel Johnson, kritik, básník a lexikolog se svým přítelem James Boswellem, právníkem a politikem několikaměsíční cestu po Hebridách, použili v cestopisu tuto báseň. Z úvodního plánu procestovat Hebridy téměř celé museli nakonec kvůli nepříznivému počasí cestu zredukovat na Vysočinu a ostrov Skye. Společně vydali již několikrát citované cestopisy pod názvem *A Journey to the Western Islands of Scotland* (1775) and *The Journal of a Tour to the Hebrides* (1786), které později vycházejí v jednom svazku. Poutavě předkládají obrázek tehdejšího života na Hebridách. Nevyhnuli se anglocentrickému pohledu, na druhou stranu je z celé knihy patrný silný vliv Voltaira a Rousseau. Oba se živě zajímali o gaelský folklor a tradice.

Lokálnost a komunita. Jakákoliv izolovaná komunita vytváří specifickou kulturu. Komunitu obecně tvoří lidé mající potřebu vidět společné prvky s určitou skupinou. Identifikují se s ní a považují se za její právoplatné členy. Také se odlišují od ostatních členů jiných skupin v určitých bodech, které považují za důležité: například náboženství, jazyk nebo způsob obživy. Hranice nemusejí být na první pohled zřetelné a jasně ohraničené. Jejich existence nemusí být vědomá, vystoupí až za určitých okolností – například konflikt nebo přírodní katastrofa.

Uig se může na první pohled zdát ospalým místem - nicméně tak tomu

²⁷ Každý ostrov je vězení
pevně střeženo mořem;
Králové a princí z tohoto důvodu
vězni jsou, tak jako my.
(Johnson and Boswell 1984: 313)

není. Ostrovní komunita není tvořena jen hranicemi kulturními, ale také přírodními. Symbolické i reálné hranice jsou v Uigu jasně patrné.

„The diminution of the geographical bases of community boundaries has led to their renewed assertion in symbolic term. Since the boundaries are inherently oppositional, almost any matter of perceived difference between the community and the outside world can be rendered symbolically as a resource of its boundary. The community can make virtually anything grist to the symbolic mill of cultural distance, whatever it be the effects upon of some centrally formulated government policy, or a matter of dialect, dress, drinking or dying. The symbolic nature of the opposition means that people can ‘think themselves into difference’.

...community, whatever local or ethnic, or in whatever form, need not therefore be seen as an anachronism in urban-industrial society.“²⁸

(Hamilton R.1985: 117)

Každá sociologická a antropologická teorie neúnavně přepracovává definice společnosti, skupiny, komunity, vnímání vlastní a skupinové identity. Na akademické půdě probíhají nekončící diskuze na tato téma. Podobným diskuzím se v této práci chci vyhnout, ačkoli to není zcela možné.

V *Oxford Dictionary* je komunita definována jako:

²⁸ „Zmenšování geografických hranic základů komunit vede k jejich opětovnému prosazování v symbolickém smyslu. Od té doby, co jsou hranice neodmyslitelně protikladné, téměř jakákoli záležitost získaná odlišností mezi komunitou a vnějším světem může být symbolicky dělicím zdrojem jejich hranic. Komunita může prakticky cokoli semlít v symbolickém mlýnu kulturní vzdálenosti, s jakýmkoli vlivem na nějakou centrálně danou státní politiku, nebo na záležitosti dialektu, oděvu, pití či umírání. Symbolická povaha opozice znamená, že lidé „o sobě mohou uvažovat jako o odlišných.“

...komunita, lokální či etnická, nebo v jakékoli jiné podobě, nemusí být spatřována jako anachronismus v urbánně-industriální společnosti.“ (Hamilton R.1985:117).

„1 a group of people living together in one place, especially one practising common ownership. ► a place considered collectively; society. 2 a group of people having a religion, race, or profession in common: the *scientific community*. 3 the condition of having certain attitudes and interests in common. ► joint ownership or liability. 4 Ecology a group of interdependent plants or animals growing or living together.“²⁹

(Pearsal J. 2001: 289)

Tento výklad se dotýká všech možných interpretací, kterými lze komunitu definovat - od ekologického přístupu po sociologický.

„...etnické skupiny a národy se nestávají vlastními skupinami samy od sebe, neboť postrádají stmelující pojivo skupin, které známe z každodenních interakcí. Musí se jimi teprve udělat. Jedním z důsledků tohoto procesu může být potlačení či odmítnutí dokladů odporujících ideální představě jako nepravdivých či irelevantních. Tento očistný proces si vyžaduje disciplinovaný a vynalézavý sbor aktivistů, jejichž působení dodá pomyslné jednotě zájmů a přesvědčení věrohodnost.“

(Bauman Z. – May T. 2004: 45)

Jedním z vnitřních faktorů udržujících chod společnosti je autocenzura chování vlastních členů. Protože „pravděpodobně nejnápadnějším a nejzásadnějším typickým rysem organizací je jejich záměrné a otevřeně přiznávané sebeomezení“ (Bauman Z. – May T. 2004: 63). Autocenzura hraje v odloučených oblastech významnou roli, například celé Hebridy se vyznačují

²⁹ „1 skupina lidí žijících na jednom místě, zvláště praktikující společné vlastnictví. ► místo považované za kolektivní; společnost. 2 skupina lidí se společným náboženstvím, rasou nebo profesí dohromady: vědecká komunita. 3 podmínky pro společné s určitými postoji a zájmy. ► společné vlastnictví nebo odpovědnost. 4 Ekologie skupina na sobě vzájemně závislých rostlin nebo zvířat rostoucích a žijících společně.“ (Pearsal J. 2001: 289).

nízkou kriminalitou. Přenos informací v menší skupině je vždy rychlejší a efektivnější než ve společnostech. Ve *Stornoway Gazette* vychází v *Police File* obdobné zprávy:

Tolsta Theft

A blue/purple mens mountain bike was stolen from outside a dwelling house in the North Tolsta area. The theft took place overnight on July 28 /29 and anyone with any information is urged to contact Stornoway police...³⁰

(Stornoway Gazette 4.8.2005)

Zloděj se na tomto kole jen tak neprojede. Brzy by byl odhalen.

Na druhou stranu existuje také nepopiratelná autocenzura předávaných informací. V opozici k tomu jsou velmi rychle předávány informace mezi jednotlivci a členy různých spolků. Například co se týče zpracovávání grantových projektů potřebných k získání finančních prostředků z různých rozvojových fondů. Rychlému toku informací napomáhá to, že jednotliví členové jsou zároveň členy více organizací. Získané informace si proto mohou mnohem rychleji předávat (Beer S. 2004:153-154). Uvádím ještě jeden příklad výše uvedené autocenzury v rámci vlastní společnosti v následujícím krátkém článku. Ten se týká autobusové zastávky v Uigu, která byla ponechána několik týdnů rozestavěná:

Bus shelter?

Who knows what is happening with the bus shelter in Timsgarry? It has been left unfinished and with the poor summer many people are getting wet as they wait for the local bus. The weather has been so bad indeed, it seems to have distorted the structure. Is this progress?

³⁰ **Krádež v Tolstě**

Modrofialové pánské horské kolo bylo uloupeno před nájemním domem v oblasti Severní Tolsty. Krádež se odehrála v noci z 28. na 29. července, kdokoli znající jakékoli informace, ať ihned kontaktuje policii ve Stornoway... (Stornoway Gazette 4.8.2005).

Bring back the old reliable bus shelter.
Travellers may well sing „Why are we waiting?“³¹
(Uig News 2004: Issue 57/58)

Poté co tento krátký článek vyšel v lokálním tisku, byla po několik týdnů rozestavěná zastávka dokončena během jednoho dne.

Mnoho vztahů v Uigu můžeme označit za smluvní. *Gemeinschaft* (pospolitost), což označuje systém solidarity založený na podobnosti lidí a na pocitech vzájemné loajality (Murphy R. F. 1998: 154) v Uigu postupuje k vztahům panujícím v *Gesellschaft*. Sousedské vztahy a dobrovolná pomoc je v Uigu, jak si ukážeme níže, stále intenzivnější než ve Steòrnabhagh. Ideální stav, kdy „bratrství“ a osobní vazby určují běh společnosti ale ani v Uigu nenajdeme. Místní lidé si přesto pomáhají, nezištně i zištně. Ani historicky zde nikdy ona ideální situace nebyla (tak jako v žádné společnosti).

V Uigu se dělí na členy jednotlivých vesnic. Uig se vyhraňuje od zbytku ostrova. Některé vesnice na celém ostrově jsou známé například svým postojem k církvi nebo rituálům. Jako „podivnou a pověřčivou“ vesnici označil Ian Macleod vesnici XY ležící mimo Uig. Obyvatelé prý dodržují mnoho tradičních zvyků. Ianově informaci živě přikyvoval Kenny. Když jsem se zeptala, jestli je v Uigu také taková vesnice, oba něco takového popřeli.

Identita. V kapitole Skotská gaelština – jazykový a historický exkurz jsem zmínila vzpomínky R. Hutchinsona o určité řevnivosti mezi mluvčími gaelských dialektů pramenící z nezvyklosti a také lokální rivality mezi jednotlivými oblastmi a regiony. Vnitřní pnutí existuje v každé společnosti, udržuje ji v chodu a stálém napětí. K rozkolům dochází pokud je přirozená rivalita narušena, často vnějšími faktory.

³¹ **Autobusový přístřešek?**

Kdo ví, co se stalo s autobusovým přístřeškem v Timsgarry? Byl ponechán nedokončený a s tímto bídným létem mnoho lidí zmokne během čekání na místní autobus. Počasí je vskutku natolik špatné, že se zdá, že poškodilo konstrukci. Je tohle pokrok?

Vraťte zpět starý spolehlivý přístřešek.

Cestující mohou také zpívat „Proč čekáme?“

(Uig News 2004: Issue 57/58)

Glaser podotýká:

„Strongly felt in-groups identities often entail negative stereotypes of out-groups, and ethnicism and nationalism have resulted in denigration and persecution.“³²

(Glaser K. 2006: 169)

Po několik staletí cíleného potlačování a rozměňování se situace vnímání etnicity a identity v celém Skotsku mění. *Gaeldom*³³ navazuje na bohaté kulturní dědictví.

„Our identity was rooted in the language; it was Gaelic in terms of the perspectives with which we had viewed the past, the present, and the future.“³⁴

(Meek D. 1997: 14 citováno z Glaser K. 2006: 171)

Na druhou stranu:

„/Etnicita/ ve své podstatě otevírá široké pole užití symbolů a manipulaci s nimi. Složky používané v etnickém diskurzu vypadají zprvu zcela přirozeně: původ, biologické pozadí, sounáležitost, území, kultura a dějiny – to vše vyhlíží skvěle reálně a tvoří to, co mnozí považují za zjevnou realitu. Definice všech těchto pojmů jsou však mimořádně vágní.“ (Roosens 1989: 160, převzato z Šatava L. 2001: 23)

³² „Výrazně vnímané vnitroskupinové identity často mají za následek negativní stereotypy u vnějších skupin, kde etnicita a nacionalismus vyústily v degradaci a persekuci.“ (Glaser K. 2006: 169).

³³ Termínem *Gaeldom* se označuje původní gaelsky hovořící oblasti.

³⁴ „Naše identita zakořenila do jazyka; gaelština je označením perspektiv, které jsme promítli do minulosti, přítomnosti a budoucnosti.“ (Meek D. 1997:14 citováno z Glaser K. 2006:171).

Jak se sami na sebe dívají obyvatelé Uigu a Hebrid?

Přestože pro mnohé není gaelština markantním pojítkem, považují se za součást komunity i tak – v komunitě jsou také plnoprávně akceptováni.

Hebridané svou identitu určují podle situace. Někdy se označují jako *Islanders* - Ostrované. Odlišují se tím od zbytku Skotska. Někteří z mých informátorů se označují jako *Gaels* – Gaelové nebo *Scots* – Skotové. Všechny identity se prolínají. Označení Gael není přijímáno všeobecně. Pojí se s nacionalistickými tendencemi, které někteří aktivisté propagují. Jejich myšlenky nejsou liberálnější *Islanders* sympatické. Vítězí zdravý multikulturalismus.

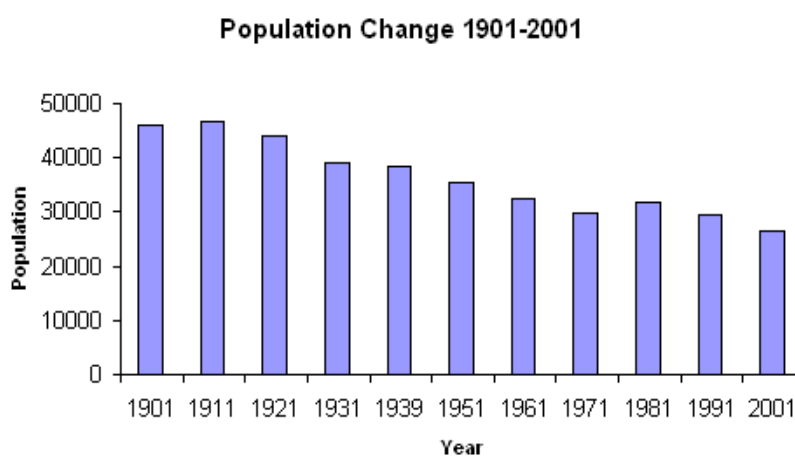
Uig a vlivy globalizace. Dvacáté století svět formálně monopolizuje a kulturní rozdíly se částečně stírají. Zajisté s sebou nesou mnoho negativních faktorů. Známé přísloví: „Oheň je dobrý sluha, ale špatný pán,“ platí stejně tak pro nástroje, které usnadňují a zrychlují komunikaci v odlehlých oblastech.

Zavedení telefonního spojení a postavení první pevné komunikace do Uigu většina pociťuje pozitivně. Jen mizivý počet obyvatel by tento výtěžek „moderní společnosti“ odmítal. V dnešním světě jsou informace předávány ohromnou rychlostí. Ačkoli je pojem globalizace spojen spíše s negativními jevy - zdá se, že Uig v poslední době využívá její kladné stránky. Zajisté jde o úhel pohledu. R. Hutchinson s nadsázkou podotýká, že právě telefon je „vrahem“ *cèilidhu*. Omezil potřebu družit se a osobně si předávat nové zprávy. Telefon je však zástupným viníkem. Mnohem více se na zániku tradičně chápaného *cèilidhu* podílel rozhlas a později televize. A nejen to, s rozvojem komunikací už nemuseli vesničané čekat, až se u nich zastaví potulný řemeslník. Mnoho pamětníků si ještě pamatuje, jak *cèilidh* probíhal. Vzpomínají na něj s nostalgií. Ale byli to právě oni, kdo také nevědomky stojí za jeho postupným zánikem. Dali přednost televizním zprávám před návštěvou sousedů. Potulný řemeslník nemohl a snad ani nechtěl konkurovat médiím.

Ekonomická přítěž? Ve Velké Británii bylo Skotsko považováno za ekonomickou přítěž, na kterou bohatá Anglie doplácí. Ekonomické problémy provází většinu periferních oblastí. Hebridy patří k nejméně zalidněným oblastem Evropské unie. V průměru žije na jednom km² devět obyvatel oproti průměrným

sto šestnácti obyvatelům na území EU (Chalmers D. - Danson M. 2006: 240). V Uigu a Berneře je průměrná hustota na jeden km² ještě menší - dva obyvatelé.

Britská vláda hledala řešení, jak nestabilní ekonomickou situaci skotské Vysočiny a přilehlých ostrovů vyřešit. Špatná ekonomická situace vedla každoročně k výraznému snižování počtu obyvatel. Největší migrace byla zacílena na skotská industriální centra. Pokud britská vláda chtěla zastavit vylidňování Hebrid, musela podniknout revitalizační kroky. Na grafu je jasně patrný výrazný úbytek obyvatel, který nezpůsobila nízká porodnost, ale migrace za prací.

Graf. č. 2: Populační změny od roku 1901 až 2001 na Vnějších Hebridách (převzato z <http://www.cne-siar.gov.uk>).

V roce 1984 byla založena *Highlands and Islands Development Board* (HIDB), později *Iomairt aig an Oir (Initiative on the Edge)* a *Highlands and Islands Enterprise* (HIE), která nahradila HIDB (Chalmers D. – Danson M. 2006: 240-241). Od osmdesátých let je do místní ekonomiky investováno také z dotací EU. Tato dlouhodobá iniciativa přináší zřetelný úspěch.

Hrubý domácí produkt Vnějších Hebrid byl v roce 2003 odhadován na £10 073 na jednu osobu. Tvořil sedmdesát osm procent průměru EU. Ze všech ekonomických odvětví za poslední léta vzrostl příjem z turismu. V roce 2003 se podílel více než patnácti procenty na regionálním hrubém domácím produktu (GRDP) (zdroj: <http://www.cne-siar.gov.uk>).

Uig určitý druh turismu zažíval již v devatenáctém století. Moderním trendem viktoriánské Anglie bylo sportovní rybaření a lov. V novinách se často

objevují inzeráty nabízející sezónní zaměstnání pro hajné nebo *ghillie*. Farmy jako Scaliscro se staly hotely poskytujícími majetným příznivcům tohoto sportu pohodlné ubytování. Za tímto účelem je v Uigu provozována také Uig Lodge v Timsgearraidh. Viktoriánská budova dominuje okolí a v rybářské sezóně je plně obsazena. Ovšem tato forma turismu nebyla masová. Finančně náročná cesta a další náklady předurčovaly tyto dovolené jen pro vyšší střední třídu.

Leòdhais a s ním i Uig přitahuje stále více lidí hledajících klid a „nezkaženou přírodu.“

„Relax and unwind in the natural splendour of Uig & Bernera amidst the seclusion of the environment and the warmth and friendliness of the local people.“³⁵

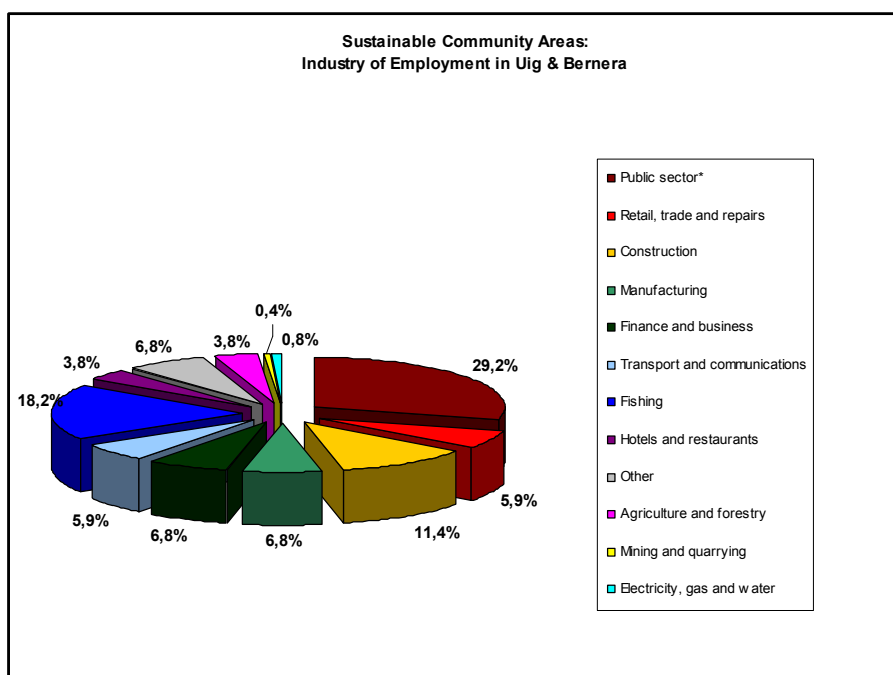
Mnoho lidí pronajímá pokoje nebo pozemky jako karavanové a stanové campy. Turisté přinášejí do regionu stále výraznější finanční částky. Na letišti ve Steòrnabagh se promítají propagační šoty i s obrázky z Uigu. Za zvuků tradiční skotské hudby je během několika minut naznačeno, že Leòdhais je místo pro celou rodinu. Vyžití zde najdou malé děti, otcové rybáři i maminky zabývající se historií. Kýčovitá skeč, ve které je tráva zelenější a moře modřejší svůj účel plní. Přesto díky chladnějším klimatu nebude Uig nikdy populární destinací jako nížeji položené ostrovy. Ale z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že zájem turistů mnohonásobně vzrostl. Úzké silnice jsou v létě vytíženější než před pěti lety. Na mnoha místech jsou rozšiřovány, protože původní komunikace postaveny na šířku jednoho vozu již nestačí ani při poměrně častých „passing places“ (silnice je zde rozšířena do pravého nebo levého pruhu. Vůz jedoucí v protisměru, pokud je „passing place“ na jeho straně, pustí protijedoucí vozidlo a naopak).

Zajímavou studii o rozvoji periferních oblastí skotských ostrovů napsala S. Beer (2004). Podtrhuje potřebu provést kvalitní výzkum zohledňující vztah mezi přístupem k informacím a periferností ostrovních komunit. Čím větší a snazší dostupnosti informací se komunitě dostane, tím více se zvýší šance

³⁵ „Uvolněte se a odpočívajte v přírodní nádheře Uigu & Bernery v klidném prostředí, vřelosti a přátelskosti místních lidí.“ (vybráno z propagačního letáku *Uig & Bernera* vydaného *Uig & Bernera Development Group*)

regionálního rozvoje. Uig a Bernera jsou od roku 2004 zařazeny na seznam *Initiative at the Edge* – oficiální označení skotské exekutivy zdůrazňující nutnost rozvoje tohoto regionu. Mělo by dojít k úpravě infrastruktury, služeb a podpory technologií vedoucích k redukci finančních nákladů v dopravě. Na druhé straně S. Beer podotýká, že toku informací pomáhá poměrně malý počet členů komunity. O rozvoj skotské Vysočiny a Ostrovů se, jak jsem uvedla výše, stará *Highlands and Islands Enterprise* (dnes fungující pod samosprávou, nezávisle na skotské vládě). HID má pobočky po celém území *Comhairle nan Eilean Siar*.

Z výše uvedeného vyplývá, že se v posledních letech mění tradiční způsob obživy. Turismus na sebe nabaluje další služby: dopravu, restaurátérství a hoteliérství a také rozšíření veřejného sektoru. Ze sčítání v roce 2001 víme, že v Uigu a Berneře pracovalo šedesát devět osob (29%) ve veřejném sektoru. Ten přeskočil tradiční zaměstnání v rybářském průmyslu, kterým se živí čtyřicet tři osob (18,2%). Ve stavebnictví pracuje dvacet sedm lidí (11,4%). Zemědělství ustoupilo až mezi nejméně zastoupené způsoby obživy. Věnuje se mu jen devět lidí (3,8%).

Graf č. 3:

Rozdělení populace Uigu podle pracovního odvětví (převzato z <http://www.cne-siar.gov.uk>)

Správní zřízení. Dnešní Uig tvoří dvacet dva samostatných vesnic či osídlení. Názvy v kurzívě uvádí gaelské označení, v závorce uvádím jejich anglický přepis: *Scaliscro* (Scaliscro), *Ceann Loch* (Kinloch), *Giosla* (Gisla), *Einacleit* (Enacleite), *Lochcroistean* (Lochcroistean), *Geisiadar* (Geshader), *Cairisiadar* (Carishader), *Miabhaig* (Miavaig), *Na h-Uigean* (Uigen), *An Rìof* (Reef), *An Cnip* (Kneep), *Bhaltos* (Valtos), *An Cliobh* (Cliff), *Eireastadh* (Erista), *Timsgearraidh* (Timgarry), *Cradhlastadh* (Crowlista), *An Aird* (Aird), *Eadar Dhà Fhadhail* (Ardroil), *Carnais* (Carnish), *Mangurstadh* (Mangersta), *Islibhig* (Islivig) a *Breanais* (Breanish). Ve statistikách je vždy k Uigu připojen ostrov Bernera s vesnicemi Tacleit, Circebost, *Breacleite* (Breacleit) a Tobson.

Například Scaliscro tvoří jen dvě usedlosti. Podoba vesnic neodpovídá charakteru vesnic, které známe u nás. Jsou roztroušené po krajině. V devatenáctém století - během vysídlování - přišly o svoji původní podobu. Domy obvykle stojí samostatně, někdy oplocené, jindy bez označené zahrady. Většinou jsou to menší čtyř až pětipokojové rodinné domy. Vesnice jsou většinou soustředěny podél pobřeží anebo velkých jezer a zátok.

Uig spadá pod správu *Uig Community Council*. Tato obecní rada se schází jednou za týden v komunitním centru v Timsgearraidh. Zástupcem *Comhairle nan Eilean Siar* je Norman A. MacDonald z Ardroil. Šestičlenná místní rada spravuje poměrně rozlehlé území s řídkým osídlením. Organizují a zaštiťují různé společenské akce. V Timsgearraidh sídlí kancelář *Community Council Development*, kterou vede koordinátorka Gillien Dykes. Má na starosti rozvoj komunity a organizování projektů, které mají přispět k jejímu posílení. Gillien Dykes mi poskytla cenné informace a kontakty, které mi v mnohém usnadnily práci. A také přidala mnoho zajímavých osobních postřehů o životě v Uigu.

Doprava. S rozvojem turismu a „zkracováním“ vzdáleností je Uig mnohem dostupnější okolnímu světu. Není tolik zasažen turismem jako Isle of Man nebo Isle of Skye. Ve Steòrnabagh funguje malé letiště. Pravidelné letecké spojení je mezi Edinburghem, Glasgow a Inverness. Mohou zde přistávat také soukromá letadla. Letecká doprava regionu velmi pomohla. Na druhou stranu letecké společnosti nedodržují sabbath – neděli. Časem emoce, které vyvolalo zavedení nedělních letů, vyprchaly a dnes jsou akceptovány. V letní sezóně

na ostrov létají pravidelně nízkonákladové společnosti. Přesto je to finančně náročné cestování, zejména pro rodiny. Letecký provoz je podřízen počasí. Pravidelně se stává, že je let zpožděn nebo odložen na druhý den. Místní létají do Glasgow nebo Inverness za příbuznými, na vánoční nákupy nebo vyhledat specializovanou lékařskou péči (například složitější operace), kterou nemocnice ve Steòrnabhigh neposkytuje.

Finančně dostupnější je trajekt. Přístav leží přímo v centru města.³⁶ V létě si, pokud cestujete vozem, musíte lístek rezervovat dopředu.

Iniciative on the Edge. Zlepšením komunikačních služeb a infrastruktury se jistělepší i ekonomická situace regionu. Na druhou stranu je potřeba se vyhnout umělému vytváření pracovních míst a příležitostí, pokud je bude z dlouhodobého hlediska finančně náročnější dotovat. Při neustále stoupající ceně pohonných hmot stoupá také cena dopravovaného zboží. Mnohem důležitější než napojení na globální ekonomiku je potřeba rozvoje vnitřní stability a lokálního obchodu. Velkou nevýhodou Uigu je, že je zcela odkázán na automobilovou dopravu. I když je silnice mezi Steòrnabhigh a Uigem dávno v provozu, ne každý má možnost do města zajet. Vůz je zde nezbytností. Ačkoli existuje veřejná doprava, není tolik hustá, aby pokryla všechny potřeby. Cesta do Steòrnabhigh trvá šedesát minut a autobusy mimo školní rok jezdí jen třikrát za den. Zejména pro starší generaci je toto problém. *Community Council* se snaží tyto problémy vyřešit. V roce 2000 bylo vytvořeno schéma rozvoje místní komunity. Hlavičky jednotlivých projektů jsou následující: Environment (Prostředí), Business (Obchod), Young People (Mladí lidé), Older People (Starší lidé), Community Life (Život komunity). Do projektu Environment byly zahrnuty například tyto akce: čištění pláží, výstavba piknikových stolů, zavedení sběrných kontejnerů, ale také pozdržení senoseče riofských pastvin, aby se ohroženému chřestalu polnímu podařilo zahnídit.

V projektu Business: Přestavba benzinové stanice, obchodu a pošty v Timgearraidh. Celá přestavba se uskutečnila v roce 2004-2005 a loni bylo postaveno také přilehlé parkoviště. Podpora místních drobných podnikatelů.

Zde mohu uvést další modelový příklad. V roce 2004 se Dickon Green

³⁶ Mezi Leòdhaisem a Ullapooem jezdí trajekt dvakrát denně. Samotná cesta trvá 2h a 45min. Jednosměrný lístek stojí £14,65, pasażér s vozem ale již zaplatí £72 (<http://www.calmac.co.uk>).

rozhodl zprovoznit udírnu lososů *Uig Lodge Smoked Salmon*. Během této doby se společnost zavedla na trhu a místní lososi jsou distribuováni po celé Británii. Firma, která má dnes zatím jen dva zaměstnance a občasné brigádníky, přemýšlí o expanzi. Prostory udírny jsou nedostačující. Dickon Green využívá grantového systému a ročně obdrží podporu kolem £5000 jak ve formě daňových úlev, tak příspěvků. Pokud by se rozhodl postavit si v Uigu novou udírnu, mohl by také využít fondy spravované *Comhairle nan Eilen Siar* a obdržel by asi polovinu finančních nákladů spojených s výstavbou nové budovy.

Bývalý kamp RAF v Airdu je postupně přestavován na obytné domy. V roce 2000 zde bydlelo kolem osmi nových rodin. Community Council stále usiluje o vytvoření většího množství levného bydlení. Zajištění a udržení bydlení pro sociálně slabší skupinu obyvatel je i nadále v rozvojových plánech *Uig Development Centre*.

V Uigu se také snaží vybudovat malou industriální zónu, tento projekt je přímo zaštiťován *Initiative on the Edge*. Council také podporuje provozovatele pojezdného obchodu. V roce 2000 byly v Uigu provozovány tři mobilní obchody zásobující hlavně starší populaci. Dnes funguje jen pojezdný obchod J. Campbella, který pravidelně v úterý objíždí zákazníky. Ian Ritchie skončil s provozem pojezdného obchodu rybami a také D. Macleod již několik let neobjíždí zákazníky. Ve Steòrnabhagh dnes funguje několik diskontních supermarketů a cenové nabídky obchodních řetězců nemohly pojezdné obchody konkurovat.

Podpora starší generace je jedním z nejdůležitějších úkolů *Uig Community Council*.³⁷ V projektu Older People se vedle organizování výletů a společenských akcí plánuje podpora seniorů se zdravotními problémy. Zabezpečuje pečovatelskou službu. V roce 2001 žilo v Uigu 22,9% obyvatel vyžadujících stálou pomoc v domácnosti (podle *Uig Community Council*).

V projektu Community Life jsou zahrnuti dobrovolníci organizující společenské a kulturní akce. Mezi nejvýznamnější patří skupina publikující *Uig News*. Tento měsíčník zahájil svou činnost v září roku 2000. Je k dostání v komunitním centru, v obchodě v Timsgearraidh a ve Steòrnabhagh. Noviny jsou psány v angličtině, občas se v nich objevují také články v gaelštině. Přinášejí pravidelně přehled kulturních akcí a vedle toho také prezentují nové členy

³⁷ Informace o jednotlivých projektech čerpám z publikace *Uig 2000, Portrait of an Island Community* (2001) a rozhovorů s pracovníky Uigského komunitního centra.

komunity, kteří mají zájem představit se místním starousedlíkům. Dále se věnují pravidelně lokálním problémům. Mapují společenské události jako *Gala Day* v Uigu nebo výstavbu nového parkoviště v Timsgearraidh. Na zadní straně obálky vychází různá oznámení: seznam nově narozených nebo drobné inzeráty. Náklad *Uig News* se od roku 2000 pohybuje kolem čtyř set výtisků.

Gala Day je každoročně pořádán první sobotu v červenci na pláži v Riof. Celoročně probíhá sbírka na finanční zajištění celé akce. Dobrovolníci pomáhají s přípravou atrakcí pro děti a prodávají v kioscích občerstvení. Pořádá se „ovčí závod“, představují se vycvičení honáčtí psi. Místní drobné firmy se na celé události také podílejí, buďto finančně přispějí nebo poskytnou stany či lodě apod. Na *Gala Day* v Uigu se sjíždí celý Leòdhais. Akce má dobré jméno.

V loňském srpnu byla poprvé spuštěna zmiňovaná webová stránka: <http://www.uigandbernera.com>. V Uigu funguje mnoho spolků, jejich počet je až překvapující. Velmi aktivní je *Comunn Eachraidh* (Uigská historická společnost), jejíž členové provozují v uigském komunitním centru malé muzeum. Na patnácti metrech čtverečních představují každý rok novou výstavu vedle stálé expozice. Ta zobrazuje tradiční práce jako rybolov, chov skotu a ovcí, sušení rašeliny k otopu a vedle toho i vybavení černých domů. Spolek se pravidelně schází každé první úterý v měsíci.

Bhaltos Trust (Nadace Bhaltos) byla založena v roce 1999. Skupina dobrovolníků koupila cca 2000 akrů půdy v okolí vesnice *Bhaltos* (Valtos). Nadace se snaží zvýšit zájem turistů a zvýšit zaměstnanost v této oblasti. Provozují také malé zemědělské družstvo.

Pravidelně se také schází *War Memorial Committee*, jejíž členové spravují památníky na počest padlých v první a druhé světové válce. Poněkud netradiční se zdá být *Cemetery Committees* (Hřbitovní výbor), sdružuje dobrovolníky pečující o několik hřbitovů v Uigu.

V *Uig Community Centre* na podzim v roce 2006 probíhalo až překvapivě velké množství kurzů jako *Dry Stone Walling*, samba, jóga, kuželky, kurzy psychologie, cvičení *Keep Fit*, tai-chi, kurzy hry na kytaru....Kurzy vedou většinou místní obyvatelé, jen někdy dojíždí lektori ze Steòrnabhagh.

V projektu *Younger People* jsou zahrnuty dětské kluby. Provoz gaelské školky, hudební výuky a také klubu pro „náctileté“. Vedle *Primary School* bylo v roce 2005 obnoveno dětské hřiště.

Společenský život. Společenský život se odehrává na třech místech: v kostele, v komunitním centru a ve škole.

„Náboženství vyjadřují kulturní pravdy, neboť symbolizují společenské vztahy a odrážejí naše obavy a naše naděje.“ (Bauman Z. – May T. 2004: 194). Náboženství funguje také jako cenzor, například v otázkách zdravotní a sexuální osvěty. Na druhé straně právě církev byla v Uigu tradičním zdrojem vzdělání.

V Uigu jsou kostely tři, dva patří *Church of Scotland*³⁸ a jeden *Free Presbyterian Church*. Obě církve pořádají bohoslužby jak v angličtině, tak v gaelštině v neděli o *sabbathu*. Bohoslužeb se účastní stále méně mladých lidí, přesto je kostel téměř vždy plný v případě obou církví. Římsko katolický kostel je pouze ve Steòrnabhagh. Ale většina obyvatel Uigu jsou protestanti (Duwe C. K. 2004b: 4). A. Nicolson ve svém fejetonu v *The Daily Telegraph* popisuje svoji zkušenost s presbyteriánskou církví na Hebridách. Mnohé jeho postřehy jsou velmi aktuální a odpovídají skutečnosti.

„The multifarious Presbyterian churches continue to dominate life here – at least on Lewis, Harris and North Uist – and their Calvinist emphasis on the fallen condition of man has an extraordinarily powerful effect. To go to a sermon in Stornoway.....is to return to an atmosphere and frame of mind that feels like an early 17th-century England or Massachusetts. The press, inevitably, focuses only on the restrictions that Calvinism imposes: on Sunday, in the strictest households, there is still no cooking, no drinking of alcohol, no watching television or listening to the radio, no toys for the children to play with, no running.....and no reading except of the Bible. The Presbyterian Sunday is gradually being eroded. Sunday flights to Stornoway from Scottish mainland are now running every week. You can buy Sunday lunch and

³⁸ V osmnáctém a devatenáctém století procházela *Church of Scotland* vleklou vnitřní krizí, postupně se od ní oddělila *Presbyterian Church*, a poté roku 1843 byla založena *Free Church of Scotland*. Na Leòdhaisu je jedna z největších kongregací *Free Church of Scotland*. (Macdonald Ch. 1998: 53).

dinner in a couple of Stornoway restaurants.....
The Western Isles Council is now aware that the European Court of Human Rights will find against any ban they impose on Sunday trading if it is made on religious grounds.³⁹

Dnes už najdeme jen několik málo rodin, kde je striktně dodržován *sabbath*. Nicméně mimo Steòrnabhigh je neděle stále ctěna jako den odpočinku. Toto některé turisty značně vyvádí z rovnováhy, protože mimo Steòrnabhigh jsou zavřeny benzínové pumpy, restaurace a obchody. Nesmí se rybařit a vykonávat jiná pracovní činnost. Derick Morrison také vzpomíná, jak byla striktně dodržována neděle před dvaceti lety. Houpačky na dětském hřišti uzamčeny. Děti musely zůstat doma. Nikdo nesměl pracovat. Podotýká, že dnes stále v neděli nesmí pracovat. Na druhou stranu, kdokoli si může zajet opít do Steòrnabhigh do barů, které obdržely licenci a mohou mít otevřeno o *sabbathu*.

V Uigu se pravidelně ruší společenské akce, pokud v ten den dojde k úmrtí člena komunity. Na dvanáctého srpna loňského roku bylo v komunitním centru v Uigu plánováno divadelní představení a *cèilidh*. Toho rána byla nalezena mrtvá ve svém domě jedna ze starších obyvatelek Uigu. Představení bylo zrušeno, večer byla sloužena mše za nebožku a v úterý byl vypraven pohřeb. Účastnilo se ho na dvě stě osob. Celý den se na ni vzpomínalo.

Komunitní centra v Timsgearraidh a v Berneře hrají významnou roli a plní několik funkcí najednou. Komunitní centrum v Timsgearraidh se v létě mění v kavárnu spolu s malým historickým muzeem (o kterém se výše zmiňuji), ta je v týdnu otevřena od poledne do pěti hodin pro veřejnost. V loňském roce zavítalo do muzea přes šest set návštěvníků. Centrum provozuje školku a pravidelná

³⁹ „Pestré presbyteriánské kostely pokračují ve vládě nad místním životem – alespoň na Lewisu, Harrisu a North Uistu – a jejich kalvinistický důraz na pokleslý stav lidstva má výjimečně silný vliv. Účastnit se kázání ve Stornoway je jako návrat do atmosféry a morálního stavu připomínajícího Anglii nebo Massachusetts ranného 17. století. Tisk se nevyhnutelně zaměřuje pouze na zákazy, které kalvinismus ukládá: v neděli, v nejpřísnějších domácnostech, není žádné vaření, konzumace alkoholu, žádná televize nebo poslouchání rozhlasu, žádné hračky pro děti na hraní, žádné běhání žádné čtení kromě Bible Presbyteriánská neděle je postupně rozleptávána. Ze Skotska do Stornoway nyní létají pravidelně každý týden nedělní lety. V několika restauracích ve Stornoway si můžete koupit nedělní oběd a večeři..... . The Western Isles Council se nyní obává toho, že Evropský soud pro lidská práva odmítne jakýkoli zákaz nedělního obchodování z náboženských důvodů.“ (zkráceno a upraveno z článku A. Nicolsona, *Original Sin in the Outer Hebrides, The Daily Telegraph* 19.8.2003)

setkávání matek na mateřské dovolené vždy v pátek dopoledne. Zároveň je vybaveno tělocvičnou, kterou využívá přilehlá škola a pořádají se zde různé kluby. Některé jsem vyjmenovala výše. Zajímavostí je, že jeden z klubů – *Keep Fit* vede zlatá medailistka her *Commonwealthu* z osmdesátých let Kirsty Wade. Tělocvična funguje také jako tančírna, pokud je pořádán *cèilidh*, koncert nebo diskotéka. Slouží také jako divadlo pro hostující amatérské divadelní spolky. Bývají zde pořádána dětská představení, ale také večerní pro dospělé. Přes den zde fungují keramické a výtvarné *workshopy*. Mezi méně obvyklé patří pletení košíků nebo poblíž komunitního centra organizované *Dry Stone Wailing*, kde se lidé mohou naučit stavět tradiční kamenné zdi bez použití malty.

V komunitním centru se také odehrávají svatby. Po obřadu v kostele (v tomto případě v *Church of Scotland*), je ve vyzdobené hale uspořádán svatební večírek *Wedding Dance* pro přátele a známé. Hostina je uspořádána jen pro rodinu. Podobnou oslavu uspořádali novomanželé Mandy a Davie Smithovi čtvrtého srpna loňského roku. Svatbu financovali společně, zajistili jídlo, kapelu a autobusovou dopravu pro svatební hosty. Taneční večírek začal v devět hodin večer a trval až do čtyř hodin ráno. Podávaly se jen drobnosti k zakousnutí, které zajišťovala cateringová firma ze Steòrnabagh a samozřejmě se konzumovalo poměrně velké množství alkoholu. Poté autobus odvezl většinu svatebčanů opět do Steòrnabagh. Svatby jsou v Uigu poměrně významné události, hovoří se o nich několik dní předem. Poté se několik následujících dní podrobně probírá průběh celé slavnosti. Mladí muži při této příležitosti stále nosí kilt, ale již uniformovaný (nevyjadřuje tak jejich reálnou příslušnost k nějakému klanu).

Téměř obdobný program nabízí také komunitní centrum v Berneře. Ostrov Bernera je součástí Uigu, s Leòdhaisem je spojen mostem. Vedle komunitního centra je *Primary School*, která využívá centrum také pro své potřeby. V komunitním centru jsou v letních měsících obdobně jako v Uigu provozovány kavárna a malé muzeum. Ve statistikách někdy vystupuje Uig samostatně nebo spolu s Bernerou. Bernera má vlastní samosprávu jako Uig, ale obě komunity spolu úzce spolupracují, protože Bernera byla vždy nedílnou součástí uigské farnosti.

Mladá generace náctiletých tráví čas podobně jako většina evropských vrstevníků. Hrají počítačové hry, stahují hudbu – anglicky zpívanou. Nebo pomáhají rodičům během prázdnin. Velké prázdniny končí poslední týden

v srpnu. Mladí lidé nejsou vůči gaelštině lhostejní. Ovšem doby, kdy poslouchali Run – Rig, nejslavnější gaelskou rockovou skupinu ze sedmdesátých let dvacátého století jsou pryč. Ovšem mezi mladými lidmi jsou dnes populární hudební směry jako *ethno-* a *worldmusic*.

Ideální místo pro rodinný život? Poslední audit zobrazující statistiky v jednotlivých krajích Skotska ukazuje celkový pokles kriminality. Uvedená data, zdá se, indikují trvalý trend. Hebridy jsou jedním z nejbezpečnějších míst ve Skotsku, alespoň v číslech statistiky.⁴⁰ V předchozí části jsem zmínila přesun informací v izolovaných oblastech jako funkční autocenzuru komunity. Nedostatek anonymity a na druhé straně rychlý přesun informací uvnitř komunity hraje výraznou roli v potírání kriminality a veškerých přestupků vůči místním společenským normám.

Uig je stále ještě místem, kde se přes den u mnohých domácností nezamykají domovní dveře a někteří nechávají odemčená auta přes noc. Osobní vlastnictví se ctí. Přesné statistiky kriminality a přestupků nejsou dostupné, protože se jedná o příliš malou komunitu. Nicméně je možné vyžádat si speciální povolení. To se mi bohužel nepodařilo. Pro tuto část čerpám informace z volně dostupných zdrojů a od informátorů. Místní považují Uig za velmi bezpečný, ačkoli starší generace často namítá, že „už to není takové, jaké to bývalo.“ Jde hlavně o subjektivní dojmy spojené s generačními problémy.

Statistické údaje o Uigu uvádějí alespoň přesný počet obyvatel, jejich věkovou strukturu a také imigraci a emigraci. Uig společně s ostrovem Bernera v roce 2004 obývalo 652 obyvatel. Ženy a muži jsou proporcčně vyrovnáni. Čistá migrace se v Uigu zvýšila o třináct obyvatel v roce 2001. Dvacet šest lidí se odstěhovalo a třicet devět přistěhovalo (dnešní čísla jsou opět jiná). Uig se jako jedna z mála oblastí Vnějších Hebrid vymyká dlouhodobému trendu odlivu obyvatel. Ale až do devadesátých let dvacátého století byla čísla v záporných hodnotách.

Pokud hovoříme o imigraci, jedná se ve většině případů o vnitřní imigraci v rámci Velké Británie. V Uigu dlouhodobě žije několik cizinců, spočítat jejich počet je velmi snadné, žije jich tu jen šest. Čtyři z nich se přistěhovali z Německa,

⁴⁰ *Police & Fire, Performance Indicators 2003/04*, Prepared for the Accounts Commission, December 2004, Audit Scotland, <http://www.audit-scotland.gov.uk/performance>

jeden z Chile a jeden z Francie.

Nejsilnější věkovou skupinu tvoří obyvatelé od 35 – 49 let (136 osob) a druhou největší lidé od 65 – 74 let (93 osob). Na téměř stejné úrovni je věková skupina 75 a více let (92 osob) a 20 – 34 let (90 osob) (podle GROS). V takto malé skupině mohou být statistická čísla snadno změněna. Pokud by odešla jedna či dvě rodiny, výrazně by to ovlivnilo věkovou strukturu oblasti.

Místní zajímavostí je, že zde nejsou téměř žádné mladé svobodné dívky. Na rozdíl od vysokého počtu mladých svobodných mužů. Je pro ně velmi těžké najít si partnerku, pokud se rozhodnou v Uigu zůstat. Mnozí z nich pravděpodobně odejdou. Mezi imigranty totiž převládají celé rodiny s malými dětmi. Podle Gillien Dykes je patrný rozdíl mezi Uigem a Bernerou. V Uigu je v roce 2006 téměř vyrovnaný počet nově přichozích a starousedlíků, zatímco v Berneře stále převažují starousedlíci. Gillien Dykes popisuje komunitu v Berneře jako tradičnější a více „gaelskou“ na rozdíl od té v Uigu. Pojem „gaelský“ vysvětluje tak, že v Berneře, kam se v posledních pěti letech nepřistěhoval velký počet nových obyvatel, je komunita semknutější.

Když jsem hovořila s rodinami, které se sem přistěhovaly za posledních pět let, většina rodičů uváděla, že chtějí vychovávat své děti jinak (rozuměj lépe). Mají pocit, že se zde o ně nemusejí bát, jak by se báli, pokud by jejich děti vyrůstaly ve městech.

Na druhou stranu, ačkoli je v Uigu *Primary School* (první stupeň), musejí děti dojíždět na druhý stupeň do Steòrnabhagh nebo do Lochs. Cestování do školy proto někdy trvá až hodinu, pokud děti dojíždějí až do Steòrnabhagh. Do Lochs jen půl hodiny. Škola v Lochs poskytuje vzdělání dětem do čtrnácti let a poté musejí přejít do školy ve Steòrnabhagh. Protože pro obě školy jezdí společný autobus v půl osmé ráno, musejí děti navštěvující školu v Loch, čekat další hodinu než je škola otevřena. Pro mnohé rodiny je přestup dětí na druhý stupeň starostí. Všechny z matek, se kterými jsem hovořila, byly z přestupu dětí a dlouhého dojíždění nešťastné. *Primary School* v Uigu poskytuje na druhé straně poměrně široké spektrum aktivit a mnoho kroužků ve spolupráci s *Uig Community Council*.

Ve Steòrnabhagh je jediná možnost vyššího vzdělání po ukončení střední školy, a to na *College of Lewis*, která nabízí několik pomaturitních programů, mezi nimi je také zastoupena gaelština. Nicméně za univerzitním vzděláním musí studenti odejít z Leòdhaisu. Dvě třetiny vysokoškoláků se do Uigu nevrátí,

protože zde nenajdou žádné uplatnění. Někteří zůstanou ve Steòrnabhigh, ale většina se nevrátí ani tam.

V Uigu funguje lékařská služba. Ordinace je každý den otevřena v Miavaig. Lékař a sestry musí objíždět v naléhavých případech pacienty po celém Uigu. Vážnější případy bývají převezeny do nemocnice ve Steòrnabhigh. Lékař také několikrát v týdnu ordinuje v Berneře. Traduje se poměrně mnoho příběhů, kdy musel k pacientovi přes rozbouřené moře a celá cesta měla velmi dramatický průběh. Dnes díky moderní technice a kvalitnějším silnicím není cesta k nemocným tak složitá. Přesto je někdy velmi namáhavá díky místním úzkým komunikacím a nepříznivému počasí. Ale ani ve Steòrnabhigh nejsou prováděny složitější operace, pacienti bývají převezeni do Inverness nebo Glasgow.

Místní komunita věkově stárne. Se stoupajícím věkem jsou lidé ohroženi více generačními chorobami. Proto byla roku 2005 zavedena nová služba *First Responders*. Skupina dobrovolníků prošla kurzy první pomoci a každý den se střídá v telefonických službách. Poskytují první pomoc před příjezdem sanitky ze Steòrnabhigh. Jsou schopní k pacientovi dorazit nejméně o půl hodiny dříve než ambulance. Celý program funguje na vzájemné spolupráci profesionálních zdravotníků a laiků.

„Defibrillator – Malcolm Macleod of the Ambulance Service came to explain about the role of a first responder and to demonstrate how a defibrillator is used. It was a very informative meeting and it was agreed that to have trained First Responders in Uig would be worthwhile.“⁴¹

(zkráceno z Uig Community Council, *Uig News*, Issue 46, s. 7)

⁴¹ „Defibrilátor – Malcolm Macleod z Ambulance Service přijel vysvětlit roli first responders a předvést použití defibrilátoru. Bylo to velmi zajímavé setkání a bylo odsouhlaseno, že bude užitečné vyškolit uigské členy First Responders.“ (zkráceno z Uig Community Council, *Uig News*, Issue 46, s. 7)

Pokud je zavolána sanitka, operační centrum se automaticky spojí se sloužícími dobrovolníky *First Responders*. Tato pomoc se velmi osvědčila již několikrát v loňském i letošním roce a dvěma lidem tak byl zachráněn život.

Dnes se již nikdo neschází po večerech u *cèilidhu*. Místo toho většina lidí sleduje televizi. Mladí lidé někdy vyrazí do barů ve Steòrnabhagh. To je ovšem finančně náročné, pokud nemají ve městě zajištěné ubytování. Alkohol za volantem tolerován není a tak jsou odkázáni na taxi, kdy jedna cesta z Uigu stojí £50. Někdy se společně složí, ale přesto podobné akce nepořádají příliš často. O domácím alkoholismu se v britských médiích pravidelně hovoří. Je jisté, že podobný fenomén existuje i zde. Je ovšem těžké stanovit jeho rozsah. Určitou roli hraje náboženská víra, která může tyto jevy pozitivně regulovat. Ta, jak je patrné, je na ústupu a proto se mnohé problémy prohlubují nebo odkrývají. Společenské stigma již není velkým strašákem, jakým bývalo dříve. Na ostrov se samozřejmě dostaly i drogy. Tvrdé i lehké. Drogy se snaží propašovat na ostrov trajektem, kde nejsou kontroly. Jeden z informátorů na mou otázku, jak se drogy na ostrov převážejí uvedl, že vedle trajektu také poštou. Pokud není pošta kontrolována, tak se dá malé množství propašovat v obyčejné obálce. Dalším problémem je závislost na hracích automatech, ta se Uigu vyhýbá. Není zde žádné zařízení, které by automat mohlo provozovat. Je zde jen francouzská restaurace, vedená rodilým Francouzem. Ta je nejvíce navštěvována v letní sezóně turisty. Je totiž jediným místem, kde se dá najíst na západním pobřeží.

Někteří lidé, kteří se na ostrov přistěhovali, toužili svůj život změnit od základu. Ale u některých dochází k rozčarování. Mají pocit, že je na ně „vidět“ ze všech stran. Život v malé komunitě má tak své klady i zápory. Nedostupnost a izolovanost sdružují lidi k větší spolupráci. Ovšem vyžaduje to ochotu překonávat větší vzdálenosti za vzděláním, lékařskou pomocí a nákupy. Pro obyvatele Uigu je toto denní realita a ti, kterým podobný způsob života nevyhovoval, odešli za prací a jiným životním stylem.

Jak jsem uvedla výše, je poměrně překvapující, že je v Uigu nedostatek mladých žen a přebytek mladých mužů. Jedním z možných vysvětlení je nedostatek pracovních příležitostí pro ženy. Státní sektor má veškeré volné pozice obsazené. Britský sociální systém matky s předškolními dětmi nijak výrazně

nezohledňuje. Mnoho z nich pracuje jen na částečný pracovní úvazek. V Uigu v zimě utichá turistický ruch a tím se také sníží počet pracovních příležitostí. Ženám tedy schází možnost seberealizace a odcházejí nebo nemají zájem zde bydlet. Nejvíce možností stále nabízí jen Steòrnabhagh. V Uigu žilo v roce 2001 dvacet pět vysokoškoláků. Na druhé straně sto dvacet pět obyvatel bylo bez jakékoliv kvalifikace, jednalo se hlavně o starší generaci (*Census 2001*).

Vedle obtížného hledání zaměstnání je nejpálčivějším problémem nedostatek bytové výstavby. Je velmi obtížné získat obecní dům (*council house*). Ty jsou již plně obsazené a s další výstavbou se zatím nepokračuje. Ale díky *Uig Development Group* byla výstavba sociálního bydlení opět zařazena mezi priority *Uig Community Centre*.

Během několika let také výrazně vzrostly ceny nemovitostí. Dům, který byl ve Bhaltosu na prodej před třemi lety za £120 000, je dnes na trhu za £320 000. Pro mladé rodiny jsou tyto částky příliš vysoké. Na druhé straně jsou ceny nemovitostí stále nižší než ve zbytku Británie. Důležitým protiargumentem je ovšem to, že jsou zde omezené pracovní příležitosti. V Uigu by také mělo vzniknout několik nových domů v rámci stavebního záměru jednoho ze soukromých investorů. Nedostatek výstavby a bytových možností byl v Uigu před deseti lety téměř neznámým jevem, jak se informátoři shodují. O domy na trhu neměl nikdo zájem. Dnes je nemovitost prodána během jednoho až dvou měsíců. Investice do bydlení je velkou příležitostí, jak si vylepšit rozpočet.

Uig Community Shop prošel před dvěma lety rekonstrukcí. Obchod spravuje družstvo. Výrazně se zlepšila nabídka služeb. Byla zavedena dovážková služba pro velké objednávky ze Steòrnabhagh - toho využívají místní penziony. V loňském roce se v obchodě začaly prodávat také bioprodukty na vyžádání některých zákazníků. Zatím jen v omezené formě, protože jsou finančně náročné. Dnes také není problém koupit si vinné hrozny ze Španělska a novozélandská jablka. Veškeré domácnosti na Hebridách utratí za importované zboží přes £10 milionů liber ročně. Od roku 1997 stouply výdaje za importované zboží o 21% (podle *Comhairle nan Eilean Siar*). Na rozdíl od zbytku britských domácností investují hebridské rodiny nejvíce do základních potřeb jako jsou potraviny, pohonné hmoty a topné hmoty.

Klimatické podmínky, kdy je topná sezóna velmi dlouhá, stojí hebridské domácnosti nejvíce peněz z celé Británie. Mnoho lidí i v Uigu topí rašelinovými

briketami. Jejich výroba se nezměnila po staletí. Jen místo ručního sekání tuto náročnou práci zajišťují stroje. V roce 2002 utratily hebridské domácnosti za topení přes 10% rodinného příjmu (podle *Comhairle nan Eilean Siar*).

Z výše uvedeného vyplývá, že pravidelné rodinné výdaje nejsou nižší a dokonce jsou často o mnoho vyšší než v jiných částech Skotska. Ke všemu importovanému zboží je napočítána poměrně velká přírážka. Příjmy domácností nejsou vysoké, toto je právě jeden z důvodů emigrace za prací.

6. Uig a *language revival*

„Mizející jazyky totiž nelze v žádném případě považovat za špatně přizpůsobené potřebám jejich uživatelů, či za takové, jejichž efektivnímu používání by bránila do značné míry ochuzená slovní zásoba a gramatika. Skutečné příčiny spočívají v něčem jiném. V přístupných oblastech, kde se ještě hovoří jazyky etnických menšin, jimiž se už nedaří uchovat vlastní identitu, má rychlý nárůst kontaktů za následek neodvratné šíření jazyků, s nimiž přicházejí peníze, technika a ideologie. Na celosvětové úrovni je americká angličtina a na úrovni největšího státu světa, (bývalého) Sovětského svazu, ruština. Jazyky etnických menšin, s nimiž nejsou tyto tři „hodnoty“ spojeny, nemají sílu se bránit a jeden po druhém odumírají. To je však pouze současná verze tohoto spění k zániku, odstartovaného ve skutečnosti už před mnoha sty lety. Postupné mizení nejzranitelnějších kultur a jazyků, na něž však navazuje opačný pohyb – vznik jiných kultur a jazyků, je pro dějiny lidstva charakteristické.“

(Hagège C. 1998: 50)

Hagège vystihuje ve výše uvedené citaci poměrně přesně faktory podílející se společně na procesu způsobujícím vymírání méně používaných jazyků (ne vždy se musí jednat o jazyky etnické menšiny). Hagège pokračuje dál:

„Rozmanitost jazyků vyvolává dvě protikladné reakce. Některé lidi rmoutí tento fakt buď proto, že nemají ani chuť ani předpoklady ke zvládnání cizích jazyků, nebo že vidí v takovém bujení příčinu toho, že si lidé nerozumějí (jako by neexistovaly jiné, daleko závažnější důvody!), či v něm dokonce spatřují zdroj konfliktů mezi

národy. ... Druhá reakce přijímá různost jazyků s uspokojením a vidí v ní slastné povzbuzení zvědavosti k jinému jazyku.“

(Hagège C. 1998: 50-51)

Bylo by naivní domnívat se, že je možné zachovat všechny jazyky. Obměna a jazyková asimilace je přirozeným jevem. To, co dnes lingvisty trápí, je rychlost postupující asimilace menších jazyků. Hagège uvádí jako hlavní činitele: zvyšování přenosu kontaktů (informací) a s tím spojený přenos ideologií. Podtrhuje také ekonomické a sociální důvody. To vše je pravda. Na druhou stranu rychlý přenos informací a moderní technologie jsou hojně využívány zástupci menšinových/méně užívaných jazyků v jejich prospěch. Internet jako fenomén dvacátého století hraje nezastupitelnou roli v revitalizaci menšinových/méně užívaných jazyků.

Rychlost jakou se v devatenáctém a dvacátém století staly některé jazyky marginálními a nefunkčními, je patrná také v případě gaelštiny. Rapidní pokles mluvčích byl dohrou několikastaletého procesu, kdy byla gaelština odsouvána a stigmatizována (s ní i její mluvčí). V kapitole Skotská gaelština – jazykový a historický exkurz se letmo tohoto procesu dotýkám. Gaelština byla na pozvolném ústupu již od poloviny patnáctého století. Poté co byl skotský dvůr poangličtěn, začala pomalu mizet z původních center. Aristokracie ze skotské Vysočiny počala dávat přednost angličtině. Jazyková hranice se mezi gaelštinou a angličtinou pomalu v neprospěch gaelštiny přesouvala na severozápad. Tento proces nezpomalila ani archaičnost gaelštiny - třetího literárního jazyka Evropy (po řečtině a latině). Ale proč také? Latina je dnes mrtvý jazyk, udržovaný funkčně jen v několika málo oborech. Nicméně na rozdíl od gaelštiny jsou na ní založeny mnohé evropské jazyky. Latina byla „vyvolena“ jako *lingua franca* středověkými intelektuálními a církevními představiteli. Jedinou sférou, kde se gaelština udržela jakožto živý jazyk, byly církevní obřady. Argument historičnosti jazyka tedy neobstojí jako pádný důvod jeho existence.

Lingvisté se dnes shodují, že ztrátou každého jazyka přicházíme o pozoruhodné kulturní dědictví. Uvědomují si, že se nepodaří zachránit většinu jazyků na pokraji vymření. Dnes jsou jazyky, stejně jako jiné památky, zařazeny mezi kulturní památky UNESCO. Evropská unie podporuje několik programů

a organizací, které se snaží zvrátit dnešní stav ohrožených jazyků v jejich prospěch. Gaelština je jedním z nich. Po velštině a irské gaelštině se dostává skotské gaelštině největší podpory ze všech keltských jazyků. Současné statistiky vykazují pozitivní výsledky tohoto snažení, ačkoli se zpočátku zdálo marné.

V následujících řádcích se ještě vrátíme ke kapitole Skotská gaelština – jazykový a historický exkurz. Doplníme ji několika poznámkami. Gaelské jazykové obrození neprožívá takový *boom* jako je možné vidět například ve Walesu ani nehraje silnou symbolickou roli jako irská gaelština. Zajímavý komentář přidává Gellner ve své knize *Národy a nacionalismus*:

„Skotský nacionalismus nepopíratelně existuje. (Může ovšem být považován za popření mého modelu.) Ignoruje jazyk (který by odsoudil některé Skoty k irskému nacionalismu a zbytek k anglickému nacionalismu), přičemž se odvolává místo toho na společnou dějinnou zkušenost.“
(Gellner A. 1993 : 55)

Gellner tak potvrzuje, že gaelský revival je spíše kulturního charakteru. Na druhé straně je dnes otázka irského nacionalismu ve Skotsku problematická. Podobným obrátům bych se vyhnula. Ačkoli je oblast Vysočiny a Hebrid v úzkém vztahu s Irskem, nejde o vztah natolik pevný jako se skotskou Nížinou. K otázce skotské a gaelské identity jsem se vyjádřila v předchozí kapitole.

Podle výsledků poslední komplexní studie *Pròiseact Plana Cànanain nan Eilean Siar (Western Isles Language Plan Project)*⁴² prováděné v rámci celých Vnějších Hebrid v roce 2003/2004 na popud *Lewis Castle College, Comhairle nan Eilean Siar* a *Comunn na Gàidhlig* je zřejmé, že se podařilo počet gaelských mluvčích stabilizovat.

Podle statistických dat z osmdesátých a devadesátých let se zdálo, že gaelština dožije s několika posledními generacemi. O jazykové situaci v Uigu lze prohlásit toto:

⁴² Této studie se účastnilo 414 respondentů z celých Vnějších Hebrid.

„...the developed economies have a strong pull factor, offering as they do the apparent possibility of wonderful new technologies, more profitable occupations, and rising standard of living.“⁴³

(Nettle D. - Romaine S. 2000: 132)

Zde se tedy jinými slovy opět vracím k již citovanému Hagège. Ekonomické důvody hrají v dnešní *techno-konzumní*⁴⁴ společnosti významnou roli v procesu poangličtění tradičních gaelských oblastí.

Jak vypadá současný stav gaelštiny v Uigu? Ze statistiky vyplývá, že 67,8% obyvatel Uigu a Bernery je gaelskými mluvčími. Samozřejmě také anglickými. V Uigu a po celých Hebridách nenajdeme *gaelic only* mluvčí. Výjimku tvoří předškolní děti, které jsou doma vychovávány v gaelském prostředí.

Vraťme se k dialektům. Rodiče Iain Macleoda (gaelští rodilí mluvčí) se snaží při sledování gaelského televizního vysílání identifikovat moderátory pořadů podle dialektů. Standardizace gaelštiny není všemi mluvčími pozitivně přijímána. Nové výrazy jim nejsou blízké. Spatřujeme zde tendence zakonzervování jazyka ve starší formě.

Jednou z největších změn v gaelštině byla změna původního číselného systému (obdobný francouzskému) na metrický. Iain také dodává, že ačkoli do šesti let hovořil jen gaelsky a s angličtinou se setkával okrajově, dnes už často hovoří s rodiči anglicky. Jeho sedmiletá dcera Friua chodí ve Steòrnabagh do školy s gaelskou výukou. Angličtina v osnovách nepřesahuje více než 25%. Manželé Macleodovi původně neplánovali přihlásit Friu do gaelské školy. Zdálo se jim, že je jazykově talentovaná. Od francouzských přátel rychle pochytila slovíčka a byla schopná brzy komunikovat. Proto se rozhodli pro gaelskou školu i přes obavy Friuiny matky. Sama ovládá gaelštinu pouze pasivně.

⁴³ „...rozvíjející se ekonomiky mají silný přitahující faktor nabízející skrze své zřejmé možnosti úžasné nové technologie, více profitující zaměstnání a vzrůstající životní standard.“ (Nettle D. - Romaine S. 2000: 132)

⁴⁴ Tento obrat přebírám od Newtona z *A Handbook of the Scottish Gaelic World, techno-konzumní* označení společnosti je zejména vhodné pro označení kultury Severní Ameriky a Evropské unie. Domnívám se, že naprosto adekvátně vystihuje podstatu naší kultury.

Friua se ve škole učí standardizovanou formu. Iain s ní hovoří oběma jazyky, ale jak sám přiznává, během školního roku u nich doma převládá gaelština. Zatímco o školních prázdninách hovoří s dcerou častěji v angličtině. Částečně tak potvrzuje a spolupodílí se na tomto modelu: gaelština se stala jazykem školy, volný čas vyplňuje angličtina. Ten model je platný pro většinu dětí procházející školní výukou v gaelštině. Podobné závěry potvrzuje studie *Pròiseact Plana Càrain nan Eilean Siar*. Angličtina je u dětí vnímána jako jazyk volného času. Na druhou stranu Iain uvádí, že jeho dcera oba jazyky střídá spíše podle konkrétní nálady. S angličtinou Friua nemá problémy. Ve škole ji vyučují jako „cizí jazyk.“ Doma s ní anglicky hovoří matka.

Důležitým faktorem je obsazení gaelských tříd. Oproti anglickým jsou mnohem méně vytíženy. Ve třídě, kterou navštěvuje Friua, je patnáct dětí. Jsou žáky prvního a druhého ročníku. V anglické třídě je jen v druhém ročníku dětí dvacet sedm. Oba rodiče uvedli, že menší počet dětí považují za mnohem vhodnější k intenzivnější výuce. A otevřeně říkají, že to byl jeden z nejdůležitějších aspektů, proč dali přednost této formě výuky.

V Uigu je situace obdobná. Ačkoli je na rozdíl od Steòrnabagh statisticky mnohem „gaelštější“. V místní *Primary School* byly do třídy s gaelskou školní výukou přihlášeny pro školní rok 2006/07 jen dvě děti. Na jejich rodiče byl vyvinut tlak rodičů dětí přihlášených do anglické třídy. Finanční dotace by se musely rozdělit do dvou tříd. Rodiče se obávali zhoršení výuky v anglické třídě. Rodiče se zájmem o gaelskou třídu ustoupili a děti nakonec přehlásili do anglické třídy.

V předloňském roce byly v gaelské třídě tři děti, stejně tak v Berneře. Jedná se samozřejmě o spojené ročníky. Zbytek dětí (dvacet sedm) dochází do tříd s výukou v angličtině. To tedy znamená, že také děti gaelsky hovořících rodičů procházejí pouze vyučováním v angličtině.

Paradoxně děti původně zapsané do gaelské třídy v loňském školním roce jsou potomci rodičů, kteří se do Uigu přistěhovali před třemi lety.

Ačkoli jsou v gaelské třídě jen dva nebo tři žáci, věnuje se jim samostatně po celou dobu vlastní učitel a jejich vyučování probíhá stranou anglické třídy. Teoreticky by během hodiny měla znít pouze gaelština. Praxe je jiná. Učitel musí nejprve sjednotit jazykovou úroveň všech dětí, protože každé dítě nastupuje do školy s jinými jazykovými schopnostmi. Jednou z nevýhod tak malé třídy je

to, že žáci mohou trpět izolovaností od ostatních dětí. Rozdělení tříd uměle vytváří hranice mezi oběma skupinami.

Statistiky jasně prokazují, že gaelské třídy se stále potýkají s malým nebo menším počtem dětí ve třídách. Všeobecně se jejich počet zvyšuje, ale v Uigu je o ně i přes dobré zázemí malý zájem.

Existuje opravdový zájem mezi samotnými gaelskými mluvčími udržet vlastní jazyk?

Opět se musíme ponořit do teoretické roviny *language revivalu*. Mnoho mluvčích často ignoruje to, že je jejich jazyk na pokraji zániku. Nepodnikají vůči tomu žádné kroky. Buď proto, že je podobný problém nezajímá nebo nemají dostupné prostředky či schopnosti něco v této věci podniknout.

Kenny Mackay považuje podporu gaelštiny za nekvalitně provedenou. Má pocit, že ačkoli je proces zachování gaelštiny bohatě dotován, není s prostředky dobře zacházeno. Nemyslí si, že by byla dostatečně zastoupena ve škole! Paradoxně, jak jsem výše uvedla, o vlastní školní výuku nejeví rodiče zájem. Nevidí v gaelštině praktický přínos. Stále zde panuje určitá představa o negativních vlivech jinojazyčné výuky. Rodiče se obávají, že si děti nebudou schopny osvojit dobrou znalost angličtiny. Na otázku, jak zlepšit propagaci gaelštiny sám odpověď nezná. Za mnohé viní televizi, která vysílá hlavně v angličtině. S oběma dcerami Kenny i Peggy Mackay hovořili jen gaelsky a stejně tak jako oni se angličtinu dívky naučily až ve škole. Obě se provdaly a mají děti. Pro Kennyho je důležité, že si vzaly muže z Leòdhaisu.

Během konverzace Kenny a Peggy hovoří s dcerami gaelsky, ony však často odpovídají anglicky. Na druhou stranu vnoučata chodí do školy ve Steòrnabhagh s výukou v gaelštině. Opět se tedy ocitáme na první pohled v paradoxní situaci.

Jazykový posun směrem k angličtině lze spatřit i v ostatních rodinách mých informátorů. V rodině Iaina Macleoda se užívá, jak jsme již uvedli, angličtina i v rozhovorech s rodiči. Iain dodává zajímavou poznámku: „Učíme děti gaelštinu hlavně kvůli našim rodičům. Je to lokální jazyk, který by měly znát.“ A pokračuje stejně jako Kenny: „Je to naše kulturní dědictví, o které nechceme přijít.“ Jak ale přesvědčit vlastní mluvčí, aby jazyk předávali dětem a používali jej v praxi?

Proces posílení gaelštiny uvnitř rodin je jedním z hlavních cílů

jazykových poradců a odborníků věnujících se problematice gaelské revitalizace. Vzpomeňme si na citovaný leták *A Gaelic Start is a Better Start* (s. 17).

Za kulturní dědictví považuje gaelštinu také Derick Morrison. Stejně jako většina informátorů, hovořil v dětství jen gaelsky. Angličtinu se naučil ve škole. Také v jeho rodině došlo k jazykovému posunu směrem k angličtině. Jeho o šest let mladší sestra gaelsky vůbec nehovoří. Zatímco on vyrůstal na venkově, poté co se narodila jeho sestra, se rodina přestěhovala do Steòrnabhagh. Derick s rodiči a prarodiči doma hovoří gaelsky. Jeho gaelská slovní zásoba, lituje, je mnohem menší než anglická. Také on chce své děti poslat do školy s gaelskou výukou. Stěžuje si na nedostatek příležitostí, kde by mohl gaelštinu uplatnit. Také on patří mezi mladé uigské svobodné muže bez partnerky.

Pro některé je gaelština silným identifikačním znamením. Hraje důležitou roli v budování osobní identity. Jiní ji zase berou jen jako jazyk, který je typický pro tuto oblast. Faktorů, které utvářejí naši identitu je mnoho. Neexistuje mnoho studií, které by hlouběji zpracovávaly otázku gaelsko-skotsko-vysočinské identity. Všichni informátoři se shodli v tom, že se obyvatelé Leòdhaisu odlišují od zbytku Skotska. Jsou nebo jsme jiní. Co to znamená? Zatím ještě nikdo pevně nedefinoval rozdíly mezi gaelskou, skotskou či vysočinskou identitou. Samotní respondenti mají v těchto označeních zmatek. Z vlastní zkušenosti pomohu potvrdit, že zde pokusy o vyhranění se ze škatulky „skotský“ existuje. Když se v dotazníku pro *Pròiseact Plana Cànan nan Eilean Siar* zeptali respondentů, zda se považují za Gaely, přes 67% odpovědělo, že nikoli. Pouze 8,4% odpovědělo kladně. Autoři studie zdůrazňují také výraznou rozdílnost v interpretaci tohoto termínu. Na druhou stranu se téměř všichni identifikují jako členové vlastní komunity včetně novousedlíků. Kenny a Peggy jsou hrdí na to, že se jejich dcery provdaly za muže pocházející z Leòdhaisu. To, že doma gaelštinu nepoužívají, je mrzí. Ale v jejich případě se zdá, že lokalita, ze které oba muži pocházejí, hraje důležitější roli než jejich jazykové schopnosti v gaelštině.

Podpora gaelštiny státem je poměrně vysoká. Do gaelské ekonomiky je ročně investováno přes £20 milionů.⁴⁵

V Uigu má tedy 67% obyvatel určité jazykové schopnosti, ale do jaké míry

⁴⁵ Gaelskou ekonomikou se míní oblast Vnějších Hebrid a skotské Vysočiny. Toto označení (sice nepřesně) označuje původně gaelsky hovořící oblasti.

a na jaké úrovni? Sama Peggy, která vyrůstala v gaelském prostředí přiznává, že má problémy psát a číst v gaelštině. Ve škole se ji nenaučila. Dnes je pro ni čtení obtížné. Kenny číst i psát umí. Hlavně díky své činnosti v kostele. Kenny preferuje archaičtější gaelštinu.

Jen minimum mých informátorů čte gaelskou literaturu. Eric MacDonald pravidelně píše hry inspirované prostředím Uigu. Eric se na *gaelic language revival* dívá skepticky.

Obyvatelé Uigu by se dali rozdělit do tří skupin na základě vztahu ke gaelštině. V první skupině jsou zastánci *gaelic language revivalu*. Druhou skupinu tvoří lidé se sympatiemi vůči *gaelic language revivalu*, ale ve svých postojích nejsou nijak vyhraněni. V poslední skupině by byli zahrnuti ti, kteří přistupují k této jazykové politice s negativními postoji. Velikosti jednotlivých skupin nejsem schopna určit vzhledem k tomu, že tyto teoretické podklady nemám statisticky zpracovány.

I přes jazykový posun k angličtině je Uig „baštou“ gaelštiny. A pokud zde bude vůle a ochota uchovat gaelštinu živou a plnohodnotnou, bude jí i nadále.

Závěr

Popsat život v Uigu není snadné. Můžeme se zaměřit na tisíce aspektů formujících tuto společnost. Mým cílem bylo představit Uig s ohledem na jazykovou problematiku. Toto atraktivní téma lze rozvíjet do nekonečna. Mohli bychom se zaměřit na jednotlivé věkové skupiny nebo rozdělení podle povolání. V této práci jsem se pokusila o pohled komplexní, tedy i zjednodušující.

Historický vývoj gaelštiny včetně připisovaného statutu, který jí byl v různých časových epochách přiznáván, by vystačil na obsáhlou diplomovou práci. Proto jsem také samostatnou kapitolu o gaelštině nazvala exkurzem.

Místní obyvatelé nejsou lhostejní vůči vývoji gaelštiny a jazykovému posunu k angličtině. Na druhou stranu jsou jen někteří ochotni aktivně se podílet na *gaelic language revivalu*. Stále jsou zde patrné obavy: „Moje děti by se bez znalosti angličtiny neuplatnily!“ Tato věta dokazuje, že i přes velké osvětové kampaně financované skotskou vládou přežívají dlouho zakořeněné stereotypy.

Část mluvčích vnímá gaelštinu jinak než jako běžně používaný komunikační nástroj. Gaelština byla přesunuta mezi kulturní dědictví Skotska. Je vnímána jako tradice, kterou je dobré zachovat. Z toho pramení, proč Kenny MacKay není nadšený novou formou ratifikované *text book gaelic*. Na druhou stranu právě symbolické vnímání gaelštiny vede Iana Macleoda k její podpoře.

Z rozhovorů s informátory, ale i s dalšími občany Uigu je jasné, že mnoho z nich nemá v otázce *gaelic language revival* zcela jasný názor.

Je škoda, že zájem o gaelskou výuku projevují hlavně novousedlíci toužící po co nejrychlejším začlenění v místní komunitě. Autochtonní komunita pasivně sleduje zánik vlastního jazyka.

V Censu 2001 je uvedeno, že 67% obyvatel Uigu a Bernery ovládá gaelštinu. To je možné, ale v praxi je toto číslo menší. Mnoho mluvčích stále raději použije angličtinu i v rozhovoru s druhým gaelským mluvčím. V přítomnosti ne-gaelsky hovořících osob je to ohleduplné. Bohužel je smutné, že se tak děje i bez přítomnosti ne-gaelských mluvčích.

V jazykové oblasti jsou tedy pasivnější. Na druhou stranu komunita funguje velmi zdravým způsobem. Ačkoli pomalu ustupuje od aktivního církevního života, je v jiných oblastech velmi živá. Dobrovolníci pomáhají

starším lidem a učí tak mladou generaci vzorům chování.

I kulturně založeným jedincům poskytuje omezené zázemí. Samozřejmě divadelní produkce nemůže konkurovat velkým divadelním scénám. Na druhou stranu je divadelní představení dílem mnoha dobrovolníků. Od Erica MacDonalda, který hru napíše, až po Jessie Buchanan, která pomůže ušít kostýmy.

Mým cílem nebylo však popsat komunitu v Uigu jako poslední ráj ideální solidarity. Takový Uig v žádném případě není. Lidé si zde uvědomují potřebu spolupráce a dobrých sousedských vztahů. Závislost zejména starší generace na okolní pomoci je v Uigu viditelnější než v jiných částech Velké Británie. Není tomu tak dlouho, co v Uigu nebyla elektřina a nevedla zde žádná zpevněná cesta.

Ve výzkumu v Uigu budu i nadále pokračovat. Již nyní je patrné, jak se odrazil růst turistického ruchu na místním životě. Veřejné služby a turismus pomalu odsouvají tradiční povolání. Troufám si tvrdit, že tomu tak bude i nadále. Jediné příčiny, které by mohly tento trend zvrátit by byly: válečný konflikt nebo velká ekonomická krize.

Resumé

Gaelský jazykový revival je v ohnisku zájmu mnoha jazykovědců a antropologů. Tato studie je v základě zaměřena na studium uigské komunity na ostrově Leòdhais na Vnějších Hebridách. Pomocí historického a současného popisu tamní komunity podávám náčrt jazykové situace v této převážně gaelsky hovořící oblasti. Přes vysoké statistické číslo udávající počet gaelských mluvčích v Uigu (67%, Census 2001), nepovažuji toto statistické číslo za reálný odraz situace v Uigu. Žije zde velký počet rodin, které status gaelštiny podceňují a to i přes oficiální podporu gaelštiny. Status gaelštiny je tedy i nadále podřízen angličtině. I přes možnosti výuky v gaelštině v uigské základní škole, jsou rodiče pasivní a děti tento program nevyužívají. Pro mnohé z obyvatel je gaelština součástí kulturního dědictví. Uigskou komunitu sužuje nedostatek středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. V poslední době se Uig potýká také s nedostatkem bytové výstavby.

V mnoha rodinách se kterými jsem pracovala, je zřetelný language revival směrem k angličtině. Na druhé straně i zde je patrná snaha tento vývoj zvrátit. Přesto je ještě příliš brzy nabízet pevné závěry.

Uig a celé Hebridy se stále potýkají s ekonomickými problémy, které se v poslední době daří úspěšně eliminovat.

Tato studie vznikla na základě informací získaných zúčastněným pozorováním, od informátorů a materiálů institucí jako GROS nebo CnaG.

V závěru bych ráda ještě podotkla, že většina literatury týkající se této problematiky je psána v angličtině. Bylo by jistě vhodné publikovat některé z nich v češtině, a tak je přiblížit širšímu akademickému publiku.

Resumé

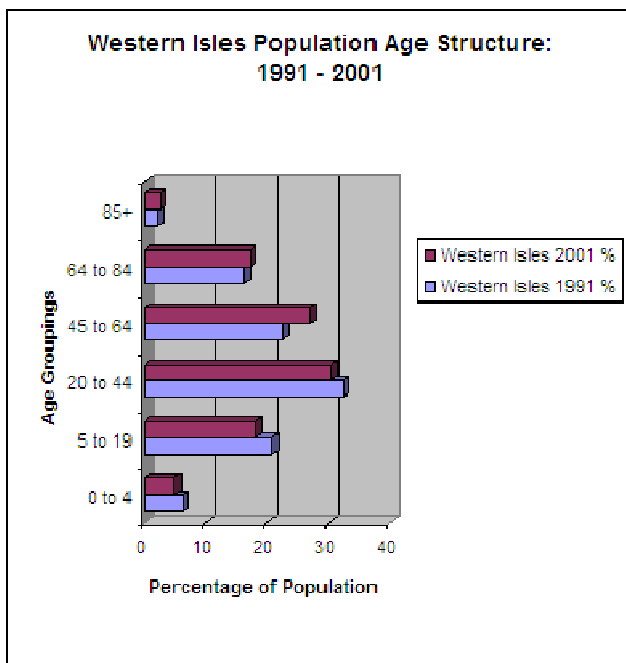
Gaelic language revival is the focus of many linguists and anthropologists. There are many generalisations written about this subject. This study is primarily based on a case study of the Uig community on the Isle of Lewis in the Outer Hebrides. With the use of historical and current descriptions of the community, problems are outlined associated with the Gaelic language in this mainly Gaelic speaking community. Despite the high number of recorded Gaelic speakers in Uig (67%, *Census 2001*), I consider this not a true reflection of the number of people who can use Gaelic daily. There are still many families who underestimate and therefore undermine the status of their language, despite the official support of Gaelic Education by the Scottish Government. Interestingly, there is an evident passivity of parents to enrol their children into Gaelic-medium units at the Uig Primary School yet, many parents do consider Gaelic as part of their cultural heritage. In Uig, a rural area, the number of higher educated inhabitants is minimal. Very lately, a lack of housing, has appeared as a problem and the local Community Council must deal with it. Many of the people questioned in this study are witnessing the language shift towards English in their own families. There seems to be some progress towards a reversing language shift in Uig, but it is too early to make any firm conclusions. There are many reasons for the decline in Gaelic, for example, the slowly developing economy in remote areas holds back the process of language preservation in Uig. This study is based on personal observations and the information which was kindly given by Gaelic residents. Statistical data is based on the materials produced by CnaG, *Comhairle nan Eilean Siar* and *The General Register Office for Scotland* (GROS). So far the majority of studies into minority and lesser used languages are mainly written in English and therefore not accessible to Czech speakers. Future studies should therefore be written in Czech or translated so that their findings can be available to academic and non-academic readers

Přílohy

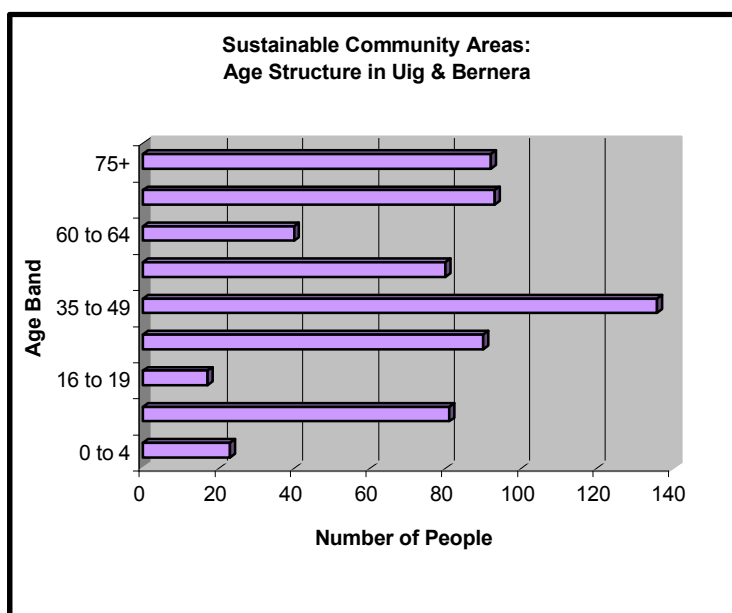
Anglické přepisy pro gaelské názvy

Vedle tučně zvýrazněného názvu kurzívou stojí anglický přepis. Téměř každé místo má svůj původní gaelský název, ale mnohem častěji je v literatuře užíván anglický. V seznamu jsou zahrnuta jména, která se objevují v této práci.

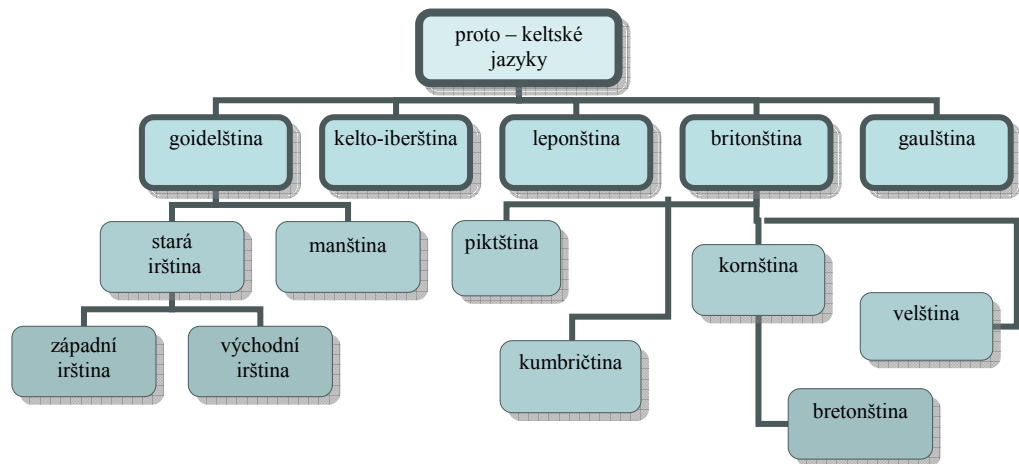
<i>An Aird</i>	Aird
<i>An Cliobh</i>	Cliff
<i>An Cnip</i>	Kneep
<i>An Riof</i>	Reef
<i>Bhaltos</i>	Valtos
<i>Breanais</i>	Breanish
<i>Cairisiadar</i>	Carishader
<i>Carnais</i>	Carnish
<i>Ceann Loch</i>	Kinloch
<i>Cradhlastadh</i>	Crowlista
<i>Eadar Dhà Fhadhail</i>	Ardroil
<i>Einacleit</i>	Enaclete
<i>Eireastadh</i>	Erista
<i>Geisiadar</i>	Geshader
<i>Giosla</i>	Gisla
<i>Islibhig</i>	Islivig
<i>Leòdhais</i>	Isle of Lewis
<i>Lochcroistean</i>	Lochcroistean
<i>Mangurstadh</i>	Mangersta
<i>Miabhaig</i>	Miavaig
<i>Na h-Uigean</i>	Uigen
<i>Scaliscro</i>	Scaliscro
<i>Steòrnabhagh</i>	Stornoway
<i>Timgearraidh</i>	Timsgarry

Graf č. 4: Věkové rozvrstvení populace Vnějších Hebrid (převzato z <http://www.cne-siar.gov.uk>)

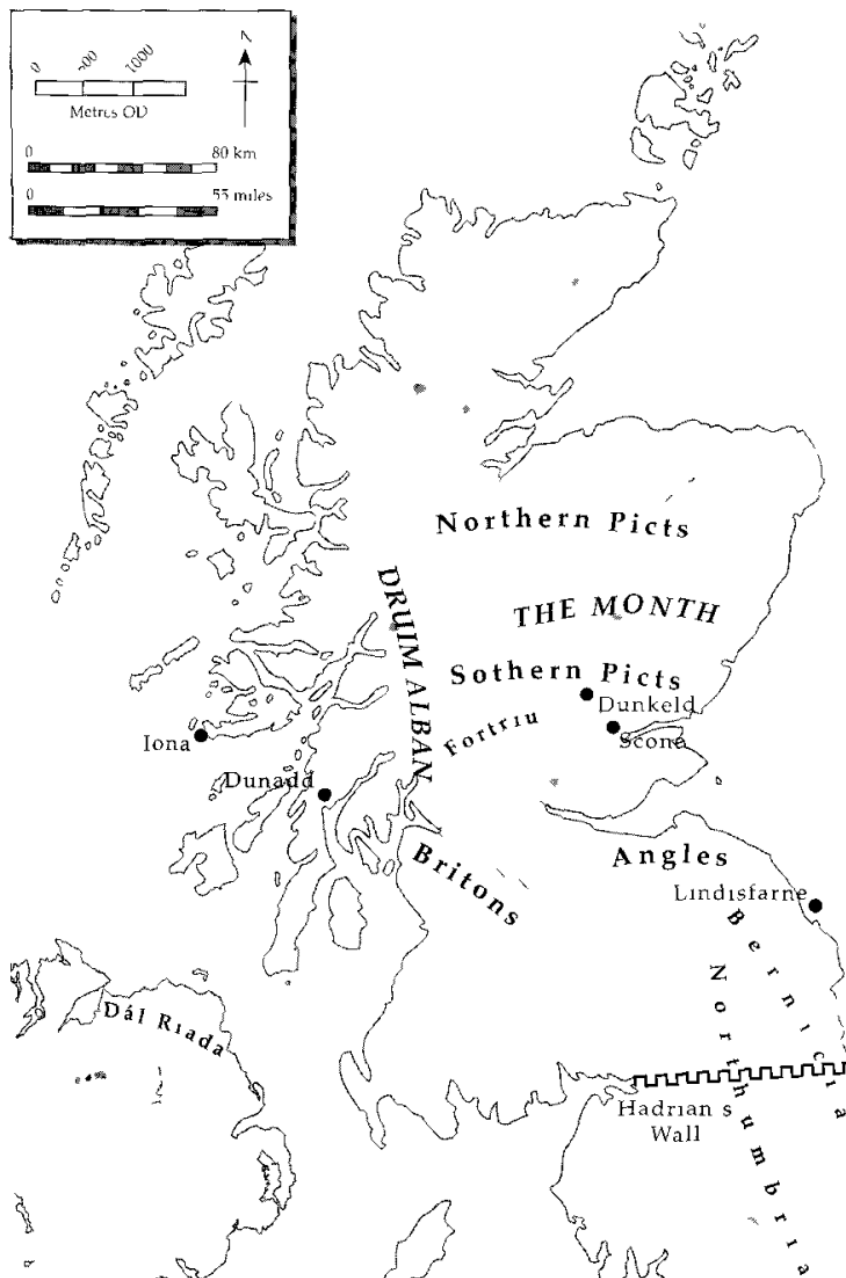

Graf č. 5: Věková struktura obyvatel Uigu a Bernery podle *Census 2001* (převzat z <http://www.cne-siar.gov.uk>)

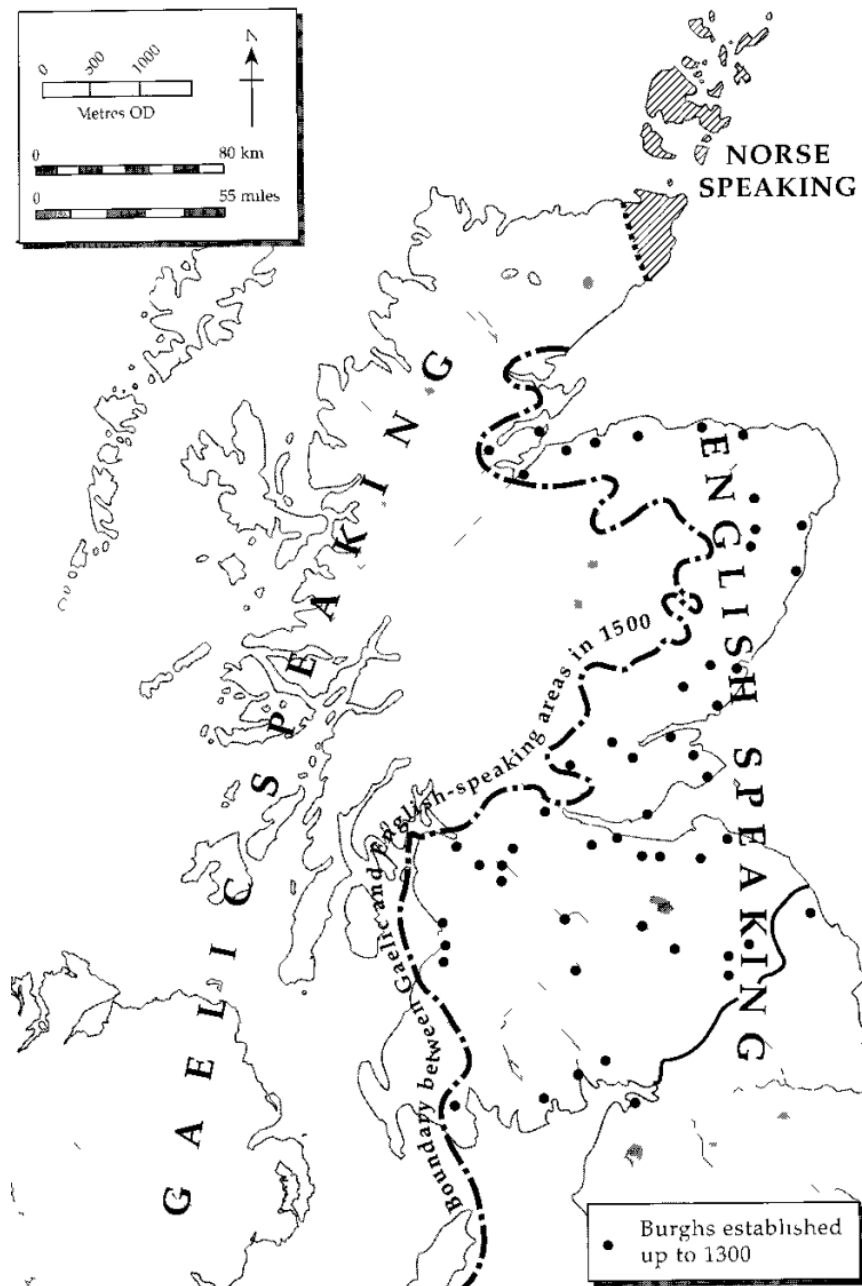

Obr. č. 2: Keltské jazyky

(podle <http://www.britannica.com/eb/article-7484/Celtic-languages> a Newtona M. 2000b: 36).

Mapa č. 3: Ranně středověké obyvatelstvo Skotska (převzato z *A Handbook of the Scottish Gaelic World*, Newton 2000b:I)

Mapa č. 4: Jazyková hranice kolem roku 1500 (převzato z *A Handbook of the Scottish Gaelic World*, Newton 2000b:2)

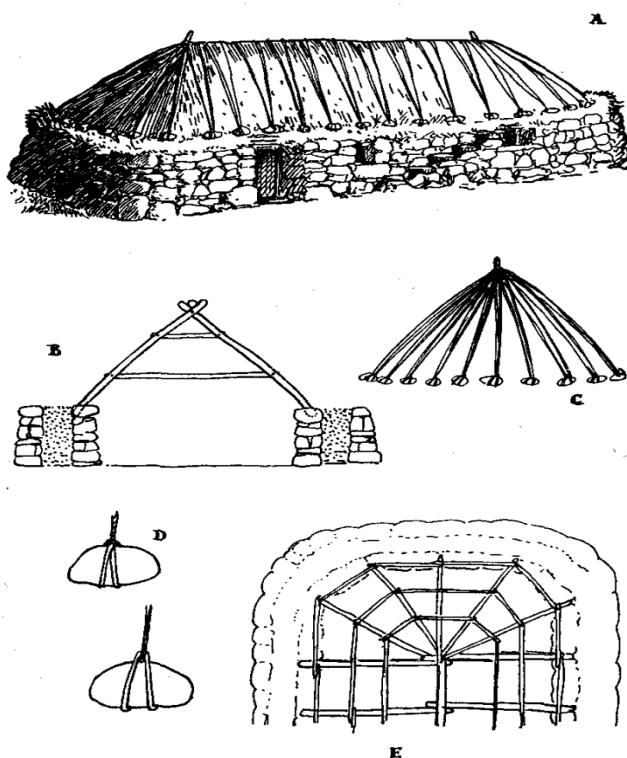

FIG. 12. Long island type of house. (A) General view. (B) Details of construction. (C) Method of roping thatch at the end. (D) Stones that weight roof ropes. (E) Detail of timbers at end.

Obr. č. 3: *Bee-houses*. (A) Celkový pohled. (B) Detail konstrukce. (C) Způsob přichycení došků. (D) Zatěžkávající kameny střešních provazů. (E) Detail konce krovu. (převzato z *Highland Folkways*, Grant F. I. 1995:143)

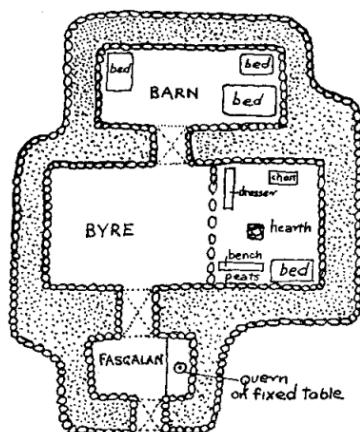
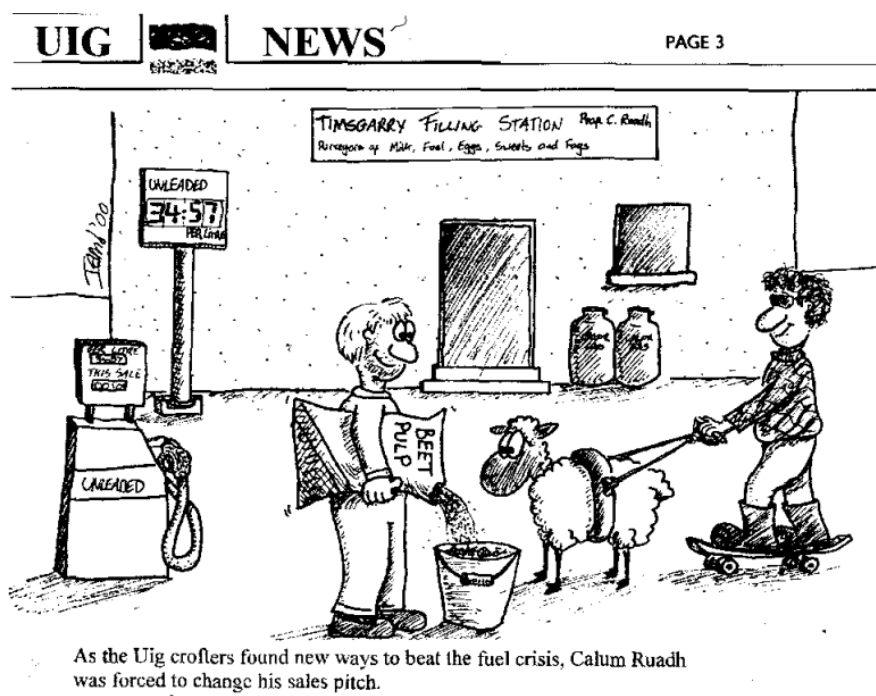

FIG. 13. Ground plan of older Lewis house. After Mitchell.

Obr. č. 4: Pozdější rozložení *bee-houses* na obytné prostory, chlév (*byre*) a stodolu (*barn*) (převzato z *Highland Folkways*, Grant F. I. 1995:145).

Obr. č. 5: Možná podoba cèilidhu (neznámý autor, převzato z <http://www.virtualhebrides.com>)

Obr. č. 6: „Jakmile farmáři z Uigu přišli na možnost překonání krize pohonných hmot, byl nucen Calumn Ruadh změnit nabídku zboží.“ (převzato z *Uig News* 2000, Issue 2, October, Kneep, s. 3)

Obr. č. 7: Obchod, pošta a benzinová stanice v Uigu.

Obr. č. 8: *Uig Community Centre* v Timsgearraidh.

Obr. č. 9: Hornatá krajina v Uigu, pohoří Mealisval.

Obr. č. 10: *Passing place*

Bibliografie

- an.** (2005). Tolsta Theft, In *Stornoway Gazette*, Vol. LXXXV 1111-3815, 4.8., s. 4
- an.** (2000). In *Uig News*, Issue 2, October, Kneep, s. 3
- an.** (2004). Uig Community Council, In *Uig News*, Issue 46, July, Kneep, s. 7
- an.** (2005). Bus Shelter, In *Uig News*, Issue 57/58, July/August, Kneep, s. 14
- Annual Performance Report 2004/2005**, *Eilean Siar Council*: <http://www.cne-siar.gov.uk>
- Bauman Zygmunt – May Tim** (2001). *Thinking Sociologically*, Oxford: Blackwell Publishers [(2004) čes. překl. Ogrocká Jana, *Myslet sociologicky, netradiční uvedení do sociologie*, Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)]
- Beer Sue** (2004)., Information Flow and Peripherality in Remote Island Areas of Scotland, In *Libri*, Vol. 54, s. 148-157
- Buchanan Joni** (1996). *The Lewis Land Struggle*, Stornoway: Acair
- , (2001). Uig – The Last 200 Years, In *Uig 2000 - Portrait of an Island Community*, Stornoway: Uig Community Council and Comunn Eachdraidh Uig, s. 7-17
- Canada's Digital Collection** <http://www.collections.ic.gc.ca/gaelic>
- Comhairle nan Eilean Siar** <http://www.cne-siar.gov.uk>
- Crystal David** (2000). *Language Death*, Cambridge: Cambridge University Press
- Chalmers Douglas – Danson Mike** (2006). Language and economic development – complementary or antagonistic?, In McLeod Wilson (ed.), *Revitalising Gaelic in Scotland, Policy, Planning and Public Discourse*, Edinburgh: Dunedin Academic Press, s. 239-256
- Dunbar Robert** (2006). Gaelic in Scotland: the legal and institutional framework, In McLeod Wilson (ed.). *Revitalising Gaelic in Scotland, Policy, Planning and Public Discourse*, Edinburgh: Dunedin Academic Press, s. 1-23
- Duwe C. Kurt** (2004a). Eilean Leòdhais: Steòrnabhagh (Isle of Lewis: Stornoway), In *Gàidhlig (Scottish Gaelic) Local Studies*, Vol. 15, http://www.linguae-celticae.org/GLS_english.htm
- , (2004b). Eilean Leòdhais: Uig & Carlabhagh (Isle of Lewis: Uig & Carloway), In *Gàidhlig (Scottish Gaelic) Local Studies*, Vol. 08, http://www.linguae-celticae.org/GLS_english.htm
- Ethnologue** <http://www.ethnologue.com>
- Frank Jan** (2006). *Irsko*, Praha: Libri

- Gellner Arnošt (Ernest)** (1988). *Nations and Nationalism*, Oxford: Basil Blackwell Ltd. [(1993). čes. překl. Markus Jiří, *Národy a nacionalismus*, Praha: Hřibál]
- Glaser Kontanze** (2002). *Essentialism and Relativism in Gaelic and Sorbian Language Revival Discourses*, University of Edinburgh, www.arts.ed.ac.uk/celtic/poileasaidh/seminarwebversion2.html
- , (2006), Reimagining the Gaelic community: ethnicity, hybridity, politics and communication, In McLeod Wilson (ed.), *Revitalising Gaelic in Scotland, Policy, Planning and Public Discourse*, Edinburgh: Dunedin Academic Press, s. 169-184
- Grant F. Isabel** (1995). *Highland Folk Ways*, Edinburgh: Birlinn Ltd
- Hagège Claude** (1991). *L'Homme de paroles, Contribution linguistique aux sciences humaines*, Librairie Arthème Fayard [(1998) čes. překl. Hanáková Milada, *Člověk a řeč, lingvistický příspěvek k humanitním vědám*, Praha: Karolinum]
- Člověk a řeč*, Praha: Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy
- Hamilton Peter** (ed.) (1985). *The Symbolic Construction of Community*, London: The Open University
- Hroch Miroslav** (ed.) (2003). *Pohledy na národ a nacionalismus*, Praha: SLON
- Hutchinson Roger** (2005). *A Waxing Moon, The modern Gaelic Revival*, Edinburgh: Mainstream Publishing Company Ltd
- Levi Peter** (ed.) - **Johnson Samuel - Boswell James.** (1984). *A Journey to the Western Islands of Scotland and The Journal of a Tour to the Hebrides*, Harmondsworth: Penguin
- Macdonald Christine** (1998). *Lewis, The Story of an Island*, Dublin: Acair
- Macdonald Donald** (2004). *Lewis, A History of the Island*, London: Steve Savage Publishers Ltd
- Macdonald Donald** (b.r.). *Tales and traditions of the Lews*, Edinburgh: Birlinn
- MacKinnon Kenneth** (2003). *Welsh and Gaelic speakers by age-group: 1971-1981 – 1991 – 2001 Censuses. Analysis prepared for: Comunn na Gàidhlig*, SGRÙD Research, <http://www.cnag.org.uk>
- May Stephen** (2001). *Language and Minority Rights: Ethnicity, Nationalism and the Politics of Language*, Longman
- McEwan-Fujita C. Emily** (2002). *Scottish Gaelic and Social Identity in Contemporary Scotland*, University of Chicago, <http://www.c3.hu/scripta/scripta0/replika/honlap/english/02/10mcewan.htm>

- McGuire** (2006). Gaelic Songs, <http://collections.ic.gc.ca/gaelic/songinfo.htm>
- McIntosh Alastair - Wightman Andy - Morgan Daniel** (1994). The Scottish Highlands in Colonial & Psychodynamic Perspective, In *International Journal of Intercultural and transdisciplinary Research*, Vol. XXVII:3, Issue 124, Montreal, s. 1-36
- McKean Thomas** (1998). Celtic music and the growth of the Feis in the Scottish Highlands, Western Folklore, http://www.findarticles.com/p/articles_qa732/is_199810
- Met Office**, <http://www.metoffice.gov.uk>
- Morgan O. Kenneth** (ed.) (1984). *The Oxford Illustrated History of Britain*, Oxford: Oxford University Press, [(1999). čes. překl. Šmoldas Ivo - Korbelík Miroslav - Kalina Michal – Spurná Jana, *Dějiny Británie*, Praha: nakladatelství lidové noviny (NLN)]
- Murphy F. Robert** (1989). *Cultural and Social Anthropology. An Overture*, Englewood Cliffs: Prentice Hall, A Division of Simon & Schuster, [(1999). čes. překl. Kandert Josef – Miltová Alena, *Úvod do kulturní a sociální antropologie*, Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)]
- Nettle Daniel - Romaine Suzanne** (2000). *Vanishing Voices. The Extinction of the World's Languages*, Oxford: Oxford University Press
- Newton Michael** (1997, internet text update:2000a). *Gaelic in Scottish History and Culture*, Belfast: An Clochàn, <http://www.electricscotland.com/history/literat/GAELICTRAD.HTM>
- , (2000b). *A Handbook of the Scottish Gaelic World*, Bodmin: Four Courts Press
- Nicolson Adam** (2003). Original Sin in the Outer Hebrides, In *The Daily Telegraph* 19/8, <http://www.telegraph.co.uk>
- Pearsal Judy** (2001). *The Concise Oxford Dictionary*, Oxford: Oxford University Press (10. vyd.)
- Pedersen N. Roy** (2000). The Experience of Scots Gaelic, In *Papers from the International Workshop: Maintenance, Revitalization and Development of Minority Languages – Theoretical Basis and Practical Measures* (ed. Šatava L. a Hose S.), Budyšin: Serbski institut Budyšin

- Police & Fire, Performance Indicators 2003/04**, Prepared for the Accounts Commission, December 2004, Audit Scotland, www.audit-scotland.gov.uk/performance
- Price Glanville** (ed.) (1998). *An Encyklopedia of the Languages of Europe*, Oxford Blackwell Publishers Ltd [(2002). čes. překl. Kufnerová Zlata – Černý Václav – Heřman Sáva, *Encyklopedie jazyků Evropy*, Praha: Litera
- Pròiseact Plana Cànain nan Eilean Siar (Western Isles Language Plan Project)**, <http://www.cne-siar.gov.uk>
- Riggins H. Stephen** (ed.) (1992). *Ethnic Minority Media*, Sage Publication
- Robertson Boyd** (2002). *The Gaelic Language in Education in the UK*, Mercator Education, <http://www.mercator-education.org>
- Shope A. Catherine** (1991). Music and Songs in Scotland: Springthyme Records, In *The Journal of American Folklore*, Vol. 104, No. 412, s. 182-197
- Smith K. M. Rhona** (2003). Mother Tongue Education and the Law: A Legal Review of Bilingualism with Reference to Scottish Gaelic, In *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, Vol. 6, No. 2
- Šatava Leoš** (2001). *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*, Praha: Cargo
- , (1994). *Národnostní menšiny v Evropě. Encyklopedická příručka*, Praha: Ivo Železný
- Skålnes Sigrid** (ed.) (2001). *Sustaining and Supporting the Lesser Used Languages*, Northern Periphery
- Školová Markéta**, *Uig*, Postupová práce obhájená na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy, studijní rok 2005/2006
- Tait Charles** (2005). *The Western Isles Guide Book*, Orkney: Charles Tait photographic Ltd
- The General Register Office for Scotland (GROS)**: <http://www.scrol.gov.uk>
- Uig and Bernera**, <http://www.uigandbernera.com>
- Uig News** (2000), Issue 2, October, Kneep, s. 3
- Uig News** (2004), Issue 46, July, Kneep, s. 7
- Uig News** (2005), Issue 57/58, July/August, Kneep, s. 14
- Walsh John** (2006). Language and socio-economic development: experience from the Scottish Gàidhealtachd and Irish Gaeltacht, In McLeod Wilson (ed.),

Revitalising Gaelic in Scotland, Policy, Planning and Public Discourse,
Edinburgh: Dunedin Academic Press, s. 257-278

Wormald Jenny (2005). *Scotland: A History*, Oxford: Oxford University Press,
[(2007). čes. překl. Šerá Markéta, *Dějiny Skotska*, Praha: Nakladatelství Lidové
noviny (NLN)]